

ଶ୍ରୀଚକ୍ରାଧାର ମେଘେଇ
ପ୍ରଗତିଶୀଳ ସମାଜ

INDUMATEE

BY

GANGADHAR MEHER

ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା

ପ୍ରଣୀତ

ଓ

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ ମେହେରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା

ପ୍ରକାଶିତ

ନୂତନ ସମ୍ପର୍କ

୧୯୪୦

Price—5 Annas

ମୂଲ୍ୟ—ହାଟଶା ମାତ୍ର

ଉତ୍ସର୍ଗ

ବିଦ୍ୟାବିହାରୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା-ପ୍ରସ୍ତୁତାୟୁକ ଉତ୍କଳାକାଶ-
ପୌରାଣିକମାନଙ୍କ ପର୍ବପର୍ବତାୟୁକ ଶ୍ରୀ
ଶ୍ରୀମନ୍ତ୍ର ସମିତି, ଭଞ୍ଜ ଦେବ ମହାବଳ
ବାହାଦୁର ମୟୂରଭଞ୍ଜଧୀର
ମହାମହାମେଷୁ

ସଦନାୟ ନବେଦନମିତ୍ର

ମହାବଳ,

ବରପାଲ ମୁନିବଳଙ୍କ ବିବାହ ସମୟରେ ବାରିପଦା
ରାଜ୍ୟରେ ଉପକ୍ରମଣୀ ମଧୁକନୋଦ୍ୟାନରେ ଶ୍ରୀମନ୍ତ୍ରର
ମୁଖାରବିନ୍ଦ ଦର୍ଶନ କଲି ମାତ୍ର ମୋହର ହୃଦୟରେ ଏକ
ଅନିବର୍ତ୍ତନୀୟ ଭାବ ଉଦ୍ଭବ ହେଲା । ପରେ ରାଜନୀତିପରାମର୍ଶକା,
ପ୍ରଜାରଞ୍ଜକତା ପ୍ରଭୃତି ଶୁଦ୍ଧାଚିତ ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ଓ
ଉଦାରହୃଦୟତା, ନିରହଂକାରତା, ସୁଶୀଳତାଦି ଦେବୋପମ
ବହୁବିଧ ସଦ୍‌ଗୁଣର ଭୂର ଭୂର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷପ୍ରମାଣ ସନ୍ଦର୍ଶନ କରିବାରୁ
ଅନୁପମ ଭକ୍ତିର ସମ୍ଭାର ହେଲା । ଶ୍ରୀମନ୍ତ୍ରର ଚରଣୋତ୍ତର
କରି ସେହି ଭକ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ କରିବାକୁ ଉତ୍ସୁକ ଥାଇ ଅଳ୍ପ ପ୍ରଜ୍ଞା
କୌଣସି ସୁଯୋଗ ପାଇ ପାରି ନ ଥିଲି । ସଂପ୍ରତି ନିଃସ୍ୱ ଭକ୍ତର
ସାମାନ୍ୟ ଦୁର୍ଗା କୃପାମୟ ପ୍ରଭୃତ ଅବଶେଷ ହୁଏ ନାହିଁ
ଭାବ ମୋହର ନବୋଦ୍ୟମପ୍ରସୂତ ଏହି ଯୁକ୍ତ କାବ୍ୟଶ୍ରୀ
ଶ୍ରୀ ମହାବଳଙ୍କ କର-କମଳରେ ଅର୍ପଣ କଲି । ଭଜ ।

୨୧ । ୮ । ୧୪

ବରପାଲ,

। ଛ । ସମ୍ବଲପୁର

}

କୃପାକାଞ୍ଚିତ୍ରୀ

ଶ୍ରୀ ରଜାଧର ମେହେର

ଦ୍ଵିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ

ବିଜ୍ଞାପନ

‘ଇନ୍ଦ୍ରମଥା’ ଦ୍ଵିତୀୟ ବାର ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଏଥର କେତେକ ଶବ୍ଦ
ସଂଶୋଧିତ, କେତେକ ପଦ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଅଛି ।
ଅଶା ଦ୍ଵୟ, ଚର୍ଚ୍ଚା ନିମନ୍ତେ ସମ୍ପାଦୟ ପାଠକବର୍ଗଙ୍କ ଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟି ଦ୍ରାସ
ହେବ ନାହିଁ । ଇତି ।

ପ୍ରକାଶକ

ଶ୍ରୀ ଭରତାନ ମେହେର

କବିସ୍ୱରୁ

ସ୍ୱୟଂ ସାଧନାଥ ସ୍ୱୟଂବାହାଦୁରଞ୍ଜ

ମନ୍ତବ୍ୟ

(୧)

‘ଇନ୍ଦ୍ରମଞ୍ଜୁ’ କାବ୍ୟ ମୁଁ ଆଦ୍ୟସ୍ଥାନ ପାଠ କରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାତ ପ୍ରୀତି
ଲଭ କରିଅଛି । ଏ କାବ୍ୟର କବି ସାମାନ୍ୟ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଲେଖକ
ନୁହନ୍ତି । ମୂଳ ଚରିତ ରଘୁବଂଶରୁ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ଏହାର
ଭାବ ଏବଂ ଭାଷା ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୁଁ ଏହାକୁ ଅଭିନବ ଏବଂ ଉନ୍ନତ କାବ୍ୟ-
ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଲବମାତ୍ର କୁଣ୍ଠିତ ହେବା ନାହିଁ । ଗ୍ରନ୍ଥକାର
ଏଥିରେ ଅନେକ ନୂତନ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର ଭାବ ସନ୍ନିବେଶିତ କରିଅଛନ୍ତି ।
ଏହାର ଭାଷା ସରଳ, ଅଳ୍ପ ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧମଧୁର ହୋଇଅଛି । ମୋହ
ମତରେ ‘ଇନ୍ଦ୍ରମଞ୍ଜୁ’ ସ୍ୱୟଂବାହାଦୁରଞ୍ଜର ଅନୁପମ
ଭୂଷଣ ନୁହେଁ ।

କଟକ
୨୨ । ୨ । ୧୪

}

ଶ୍ରୀ ସାଧନାଥ ସ୍ୱୟଂ

ମନ୍ତବ୍ୟ

(୨)

‘ଇନ୍ଦ୍ରମଥା’ର ପାଣ୍ଡୁଲେଖ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ତାହା ଅଦ୍ୟୋପାନ୍ତ ପାଠ କରି ଗ୍ରନ୍ଥକାର ମହାଶୟକୁ ମୋହର ମତ ଜଣାଇଥିଲି । ଗ୍ରନ୍ଥକାର ସେହି ମତ ପୁସ୍ତକର ମୁଖବନ୍ଧରେ ସଂଯୋଜିତ କରିଅଛନ୍ତି ।

ପୁସ୍ତକର ଉତ୍କର୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋହର ଅଧିକ କହୁବାର ଅନାବଶ୍ୟକ । ମୁଁ ଅଗ୍ନା କରେ, ଉତ୍କଳର ସାହିତ୍ୟରସିକମାନେ କାବ୍ୟ ଖଣ୍ଡିକ ସମଗ୍ର ପାଠ କରି ନିଜ ନିଜ ମତ ସ୍ଥିର କରିବେ । ଉତ୍କଳୀୟ ପାଠକଙ୍କର ତ କଥା ନାହିଁ, ଯେମାନେ ସଂସ୍କୃତ ରଘୁବଂଶରେ ଇନ୍ଦ୍ରମଥାର ଚରିତ ପାଠ କରିଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଯୁଦ୍ଧା ଏହି କାବ୍ୟ ପାଠ କରି ପଠନଶ୍ରମକୁ ପଶ୍ଚାତ୍ତପ୍ତ ମଣିବେ ନାହିଁ ।

ଗ୍ରନ୍ଥକାର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ସ୍ବରାଧା ପାଇ ନ ଥିଲେ ; ମାତ୍ର ତାହାଙ୍କର ନୈସର୍ଗିକ ପ୍ରତିଭା ସେହି ଅଭାବ ପୂରଣ କରିଦେଇଅଛି । ସେହି ପ୍ରତିଭା-ବଳରେ ସେ ପ୍ରକୃତିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପରେଷି ଭାବରେ ପୁସ୍ତକରେ ନ ଦେଖି ସେଥିର ବୃଷ୍ଟି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଯାହା ଦେଖିଛନ୍ତି, ତାହା ଯଥାଯଥ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି । ୪୨ ପୃଷ୍ଠାରେ ଉଦ୍ୟାନବର୍ଣ୍ଣନା ମୋହର ଏହି ବାଧାର ଏକତର ପ୍ରମାଣରୂପେ ଗୃହୀତ ହୋଇ ପାରେ ।

‘ଇନ୍ଦ୍ରମଥା’ର ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଗୁଣ ଏହି ଯେ, ଏଥିରେ ଏପରି କୌଶିକ ଭାବ ବା ଚେ ନାହିଁ, ଯାହା ଆଧୁନିକ ଭୂତି ଅନୁସାରେ ବର୍ଜନୀୟ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେବ । ମୋହ ମତରେ ଏହା ଉତ୍କଳ-ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରୂପେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅପଯୁକ୍ତ ଅଟେ ।

ପୁସ୍ତକର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଯେଉଁ ଦୋଷ ଅଛି, ଗୁଣ ସହଜ ଭୁଲିତ ହେଲେ ତାହା ନିତାନ୍ତ ସାମାନ୍ୟ ଅଟେ । ଇତି ।

‘ଇନ୍ଦୁମତୀ’ କାବ୍ୟପ୍ରଣେତା
ଶ୍ରୀ ରାଜାଧର ମେହେରଙ୍କ ପ୍ରତି *

“But knowledge to their eyes her ample page
“Rich with the spoils of time did ne’er unroll.
“Chill penury repress’d their noble rage
“And froze the genial current of the Soul.”

ଆହେ ଭ୍ରାତୃ, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମୁଁ କେବେ ଦେଖି ନାହିଁ,
ତବ କଥା ମନେ ମୋର ପତର କପାଇ ?
ଚନ୍ଦ୍ର କି ନ ଚନ୍ଦ୍ର ମୋତେ ତୁମ୍ଭେ, ଜାଣେ ନାହିଁ;
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମଣାଇ କିନ୍ତୁ ମୁଁ ନିଜ ଭାଇ ।
ଲେହେ ନାହିଁ ଦେଖିବାକୁ ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ମୁରତି,
ଦେଖି କାଲେ ତୁଟିଯିବ ମାୟା ତବ ପ୍ରତି ।
ପଡ଼ିଅଛି ‘ଇନ୍ଦୁମତୀ’ କାବ୍ୟ କେତେ ଥର,
ସେହୁଠାରେ ପବିତ୍ରତ୍ବ ତୁମ୍ଭର ମୋହର ।
ଲବଣ୍ୟ-କାସାର-ହଂସ, ପୁରୁଷ ଅଭିଜ୍ଞ,
କାଳିଦାସ ଭରଣୀୟ ବାଣୀ-ବରସ୍ତ୍ରଜ,
ଯୋର୍ୟ ଅନେକାସୀ ତୁମ୍ଭେ ଅଟ ତାହାଙ୍କର,
ବଲିହାରୀ, ଗୁରୁ ପ୍ରତି ସମ୍ଭାର ଅର୍ଦ୍ୟର ।
ପବିତ୍ର ପ୍ରଣୟ ଏ ମୋ ଭରଣୀ-ନନ୍ଦନ,
ମହାତ୍ମ ଭରଣୀ ପ୍ରେୟ କର ହେ ଗୁହଣୀ ।
ସଂସାର ଅବଳ ସ୍ତୁତି ହାଟେ ଘାଟେ ମିଳେ,
ଏ ମୋହର ସେହେ ନାହିଁ ସ୍ଵାର୍ଥଭାବ ତଳେ ।

ଶକ୍ତି କାବ୍ୟ ଲେଖି ଦେଇ ରହିଲ ନିଶ୍ଚୟ,
 ଶ୍ରୀ ଶକ୍ତି ନାଶି କର୍ମେ ହେଲା କି ଉଚିତ ?
 ଶୁଣିଅଛି ଦରିଦ୍ରତା କଠୋର ନିର୍ଦ୍ଦାତ,
 ସହ କଷ୍ଟେ କରି, ତୁମ୍ଭେ କର ଦାନପାତ ।
 ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବେ ପର ମୁହଁ ଆଉ କଣେ,
 ଦାରୁଣ ଦୁଃଖପ୍ରହାରେ ବଞ୍ଚେ ଯିଏ ମନେ ।
 ଅଛି କବିକାଶୀ, “ଦୁଃଖୀ ପାଇ ଦୁଃଖୀ ଜନ
 ସେଇ ସୁଖ ପାଏ, ନ ପାଏ ତା ସୁଖୀ ଜନ ।”
 ତେଣୁ ମୋର ଭାବ ପ୍ରତି ଏ ସହାନୁଭୂତି,
 ନାଚଇ ମୋ ନେତ୍ରେ “ଇନ୍ଦ୍ରମଞ୍ଜୁ” କବିମୁଖି ।
 ଜନ୍ମିଥାନ୍ତି ସେବେ ସତ୍ୟ ଉନ୍ନତ ଦେଶରେ,
 ବାଜୁଥାନ୍ତା ନାମ ତବ ଦିବ ଦରନ୍ତରେ ।
 ଅନାଳବୃଦ୍ଧବଳିତା ଦୁଃଖୀ ପ୍ରିୟ କରି,
 ଦୁଃଖ ମଧ୍ୟେ ରଖିଥାନ୍ତେ ତବ ଦାନ ହରି ।
 ପୂର୍ବ ସୁକୁତ ବନ୍ଧନେ ପଡ଼ି ଏ ଉଷର,
 ସୁପ୍ରତିଭା-ମଣି ଆସୁ ବନସ୍ତୁ ଭୁବର ।
 କବିତା-ଲତାରେ ଏକ ମାନ୍ଦ୍ର ପୁଲ୍ ପୁଣି,
 ଅନାଦରେ ସେ ଲଳିତା ଗଲ ତ ଉକୁଟି !
 ଶୁଣିଅଛି, ଅଟ ତୁମ୍ଭେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବିନୀତ,
 ତେଣୁ ତୁମ୍ଭ ନାମେ ଅଛି ଭଣିଲି ଏ ଗୀତ ।
 କଠୋର ଶୃଙ୍ଖଳ ଫିଙ୍ଗି ଦିଅ ବିଷାଦର,
 ପଦାଘାତ କର ଅତ୍ୟାଶୁରେ ସମାଜର ।
 ଦରିଦ୍ରତା ନୁହେଁ କବି ପ୍ରତିଭା-ନାଶକ,
 ବଞ୍ଚୁ ସୁନା ଭେଲ ଶାନ୍ତି ସୁନା ପରାଶକ ।

ପବନ ସ୍ବୟଂ କାବ୍ୟ ଲେଖି ପ୍ରିୟ କରି,
 ସମ୍ବନ୍ଧୁଳ କର ମାତୁଭୂମି ମୁଖକୁବ ।
 କର୍ମନାଶା-ନାରେ ହେଉ ଜାତି ବସନ୍ତନ,
 ବୈଶ୍ୟଂ ଶିଖରୁ ଆଜି ଯନ୍ତ୍ରଣା ବ୍ରାହ୍ମଣ ।
 ଭବିଷ୍ୟ ସଙ୍ଗତେ ନୃପ-ମୁରୁଟ-ମଣ୍ଡିତ
 କାଳବଳେ ହେବେ ସର୍ବେ ଭବୁ ଅନ୍ତର୍ହିତ ।
 କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେ ଦୀନ କରି ରହୁବ ଜୀବିତ,
 ଯେତେ ଦିନ ଭବେ ଥିବ ଓଡ଼ିଆ ସାହୃଦ୍ୟ ।
 ଯେତେ ଯୁଗାଳଲେ ନ ଲୁଚଇ ଅନ୍ଧ, ସତ୍ୟ,
 ଲୁଚିଲେ କି ତମ୍ଭ କର ବଳଦେବ ରଥ ?

କନ୍ୟାମଣି

ପୂର୍ବଭାଗ

(ସ୍ଵର—ବଙ୍ଗଳାଂଶ)

ବିଦାର୍ଦ୍ଧ ନଗରେ ପୁରବାସିନୀ
ଅଜ ଅତି ଉତ୍ସବିତ,
ଅନନ୍ଦ-ସାଗର— ତରଙ୍ଗେ ନଗର
ହେଉଅଛି ଉଦ୍‌ବେଳିତ ।
ବିଦାର୍ଦ୍ଧ ପ୍ରପତି ଅନୁଳା ନମନ୍ତେ
କର'ଛନ୍ତି ସ୍ଵୟମ୍ବର,
ସମାପତ ହୋଇ— ଅଛନ୍ତି ଅନେକ
ଦେଶର ନୃପକୁମର ।
ଚୌକରେ ଶୋଭଇ ଶତ୍ରୀଶୈଳ ପ୍ରାୟେ
ଭୁଜା ଶୁଭ୍ର ବସ୍ତ୍ର ବାସ,

ମାତଙ୍ଗ, ବୃନ୍ଦାବତୀ ଅଶ୍ରୁ ହେଷାରବେ
ପୁଣ୍ୟ ହେଉଛି ଅକାଶ ।

ବିବିଧ ଦେଶୀୟ ବିବିଧ ବାଜଣା
ବାଜି ନାନା ରଙ୍ଗ ସ୍ବରେ,
ଜନ-କୋଳାହଳ ସହକରେ ମିଶି
ପ୍ରବଣକୁ ପ୍ରବ୍ୟ କରେ ।

ସୁବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କ ଆନନ୍ଦ ଚହଲେ
ପୂର୍ବଅଛି ରାଜପୁର,
ବିରସ ତହିଁରେ ଅବସର ବିନ
ରହୁଅଛି ହୋଇ ଦୂର ।

ଜେମାକୁ ସୁବେଶ କରବା ନିମନ୍ତେ
ତପୁର ସକଳ ଆଳୀ,
କେ ଘୋରେ ଚନ୍ଦନ କେ ଘୋରେ କମ୍ବୁର
କେ ଗନ୍ଧୁର ପୁଷ୍ପମାଳୀ ।

ଅଳଙ୍କାର ପେଡ଼ୀ ଅଣି କେଉଁ ସଖୀ
ଫେରି ଥୋଇଅଛି ପାଶେ,
ବାଛି ବାଛି ଯୋଷା ଲୁଗିହେବ ଭୂଷା
ସେ ଅବା ବୁଦ୍ଧି ଅସେ ।

ନାନା ରଙ୍ଗ ପାଟ— ଶାଢ଼ୀମାନ ଅଣି
ଦେଖାଉ'ଛି କେଉଁ ଆଳୀ,
ସହ ଅଭିରୁଚି ହେବ ସେହି ଶାଢ଼ୀ
ଲୁଗିହେବ ବୋଲି ବାଳୀ ।

ସୃଷ୍ଟକଳ୍ପରେ ସାମଳ ବୁଲୁଳ
ଗୁନ୍ତି ଦେଉ'ଛି କେ ବେଣୀ,

କେ ସଖୀ ସମକ୍ଷେ ଠାଆ ହୋଇଅଛି
କନକ-ମୁକୁର ଘେନି ।

ଏଣେ ବାଜିଯିବୁ ମନୋହର ବେଶେ
ହୋଇଲଣି ସ୍ବସ୍ଥିତି ,
ଆନେ କି ଉପମା ? ଯା ଶୋଭା ବୁଝିଲେ
ସ୍ବଧର୍ମ ହେବ ଲଜ୍ଜିତ ।

ଜଣେ ଜଣେ ହୋଇ ସମ୍ଭବତ ହେଲେ
କମ୍ପେ ସର୍ବ ନରପତି,
ସନ୍ଧ୍ୟାଦେବୀ କୋଳେ ଉଇଁ ଆସିଲେ କି
ଉଜ୍ଜ୍ବଳ ତାରକାପଟ୍ଟ ।

କହିଲେ ତହିଁରେ ଅତି ମନୋହର
ସ୍ବସ୍ଥମୟ ସିଂହାସନେ,
ଆତମ୍ବେତେ ଅବା କମଳ ସକଳ
ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପଦ୍ମବନେ ।

ତହିଁ ମଧ୍ୟେ ବଜେ କୋଶଳ-ନୃପତି—
ଧୂତ ଅଳ୍ପ ସୁବସିକ,

ସ୍ବରବିନ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ମହାକି ଅରତ
ହେଲେ କି ସେ ଦେବବିଜ୍ଞ !

ଅବା ଅକମ୍ପିତ ସ୍ବଚ୍ଛ ମାର ପୁଣି
କୁମୁଦ-ଶୋଭିତ ସରେ,

ବାଳାର୍କମଣ୍ଡଳ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଆସି
ପଡ଼ିଗଲା ତରତରେ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣ କଳାକର ସମୁଦିତ ହେଲେ
ତାବକୁଳ ସଥା ମୁନି,

ଅଳ୍ପ ଅଗମନେ ନୃପମାନଙ୍କର

ଦୃଷ୍ଟ ହେଲା ଅଭିମାନ ।

କନ୍ୟା ଲଭି ଅଶା ଦୂର ହୋଇଗଲା

ମାନସରୁ ତାହାଙ୍କର,

ଶରଦ ଅଗମ ଦରନେ ପଥା

ଆକାଶରୁ ଜଳଧର ।

ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟେ ବିରାଜିଲା

ଏକାକୀ ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟମଣ୍ଡଳ,

ଉଦୟସ୍ବୟନ ତଳେ ବିରାଜିଲା

କିବା ସ୍ବରୁ ଶୋଭାମୟ ।

ଅଥବା ରତନ— ଶଶିବର୍ତ୍ତ ହେଲା

ଦୀପସିଖା ପ୍ରଜ୍ଜ୍ବଳିତା,

ନବ ବିକସିତ କମଳ-ଜାନନେ

କମଳା ବା ବିରାଜିତା ।

ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ଚିତ୍ତ— ଆହ୍ଲାଦଦାୟିନୀ

ବରମାଳା ଅଛି ଧରି,

କୁମୁଦମାଳିନୀ ଶରଦ-କୌମୁଦୀ

ଶୋଭା-ସର୍ବ ଅପହରି ।

ସୁଦୃଢ଼ ଅଦୃଢ଼ତେ ଅପୂର୍ବ ଲବଣ୍ୟ

ରୂପସୀ ରୂପସାଗରେ,

ରୂପଲେଖା ନୃପ— କୁମାରଙ୍କ ମନ—

ମୀନେ ବୁଡ଼ିଗଲେ ଖରେ ।

ମାଳା ଲଭିବାକୁ ନୃପ-ସୁତମାନେ

ସମସ୍ତେ ଲୋଲୁପଚିତ୍ତ,

ବୁଦ୍ଧସିଦ୍ଧ ଅଳ— ବୃନ୍ଦା ବୃନ୍ଦା ଯଥା
ଏକ ପଦ୍ମ ବଦସିତ ।

କାହା ଭାଷ୍ୟବନ— ଫୁଲର ସେ ମାଳା
ଅଧିକାରୀ କିଏ ତାର,
ମଦକା-ପଦକୁ ଭୁଞ୍ଜ ମଣିବ ସେ
ଯା ଗଳାକୁ ପିବ ହାର ।

ଉଦୁମ୍ବରୀ ସଙ୍ଗେ ଥିଲା ସୁବସୁଧୀ
ସୁନନ୍ଦା ସୁଚରଣୀ,
ରଜଗଣେଶ୍ଵର ଭୁବ ଶୀଳ ସବୁ
କଥା ତାକୁ ଥାଏ କଣ ।

ପ୍ରଥମେ ମରାଧ— ନାଥଙ୍କ ଶିମୁକୁ
କେମାକୁ ନେଇ ମହୁଳା,
ଲଳିତ ବଚନେ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଗୁଣ—
ତମ୍ଭ ବସ୍ତ୍ରାର କହୁଲ ।

ବୁଝିଲେ ସୁନ୍ଦର ! ପୁରତେ ମରାଧ—
ପତି ଜଗଦେଶ୍ଵରକୁ,
ମୟା-ମହଲାର ଲଳିତମଣିତ
ସୁରମ୍ୟ ସିନ୍ଦୂରବନ୍ଧୁ ।

ପରଜାବସ୍ଥଳ ଦେବପରାୟଣ
ରୂପ ଅତି ଅଭିରାମ,
ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ପରଜଳ ତାପି
ସାର୍ଥ ପରନ୍ତପ ନାମ ।

ଉଚ୍ଛା ହେଲେ ତୋର ଏହୁ ନିପଙ୍କର
ଶ୍ରୀକର କର ଧାରଣ,

ଶାରଦାୟ ଚନ୍ଦ୍ର ସମୀପେ ସ୍ନେହଣୀ
 ପରାସ୍ତେ ହୁଅ ଶୋଭନ ।
 ମୁହଁ ମୋଡ଼ ଦେଇ ସେଠାରୁ ଗମନ
 କଲେ ସେ ଗଜଗାମିନୀ,
 ନିଶାକରଠାରେ କେବେ କି ପ୍ରସନ୍ନ
 ହୋଇଅଛି କମଳିନୀ ?
 କିଶୋରୀମଣିକ ତହିଁ ପ୍ରିୟସଖୀ
 ନେଇ ଅଙ୍ଗପତି ପାଶେ,
 ରାଜାଙ୍କ ସୁନ୍ଦର — ପଶନ୍ତୁ ବଖାଣି
 କହୁଲ ମଧୁର ଭାଷେ ।
 ଦେଖ ଶଞ୍ଜିନାଟି ! ବଳେ କରୁଛନ୍ତି
 ଦ୍ଵିତୀୟ ଅନଙ୍ଗ ରୂପ,
 ନବୀନ କିଶୋର — ମୁକୁଟ ଏହିଟି
 ଅଙ୍ଗମଣ୍ଡଳର ଭୂପ ।
 ଅତି ସୁକୁମାର ନୃପତିକୁମାର
 ନିଶିଳ ଗୁଣମଣ୍ଡିତ,
 ବିରବସମ୍ମାନ ଅତି ବିଚକ୍ଷଣ
 ନାନା ବିଦ୍ୟାରେ ପଣ୍ଡିତ ।
 ପରିପନ୍ଥ କୁଳ — ଭୟଦ ବୀର ଏ
 ସୁହୃଦଶୃଭଦ ଧୀର,
 ନୀତିବିଶାରଦ ସମରଭୃଷ୍ମଳ
 ଦୃଷ୍ଟିଭେଦୀ ଯାର ଡାର ।
 ନୟନଶୃଭଦ ସୁନ୍ଦର ମୂରତି
 ଅପସରା ଲୋଭନୀୟ,

ଧରଣୀମଣ୍ଡଳେ ଅଟନ୍ତି ଏ ତୋର
ପତିପଦେ ଶୋଭନୀୟ ।

ଗନ୍ଧାଧ୍ୟା ହେଲେ ହେଁ ଭ୍ରମରରେ ସଥା
କେତକୀ ନୁହେଁ ସେବକ,
କରୁଣ ରୂପରେ ରାଜନନ୍ଦନାର
ଚିତ୍ତ ନ ହେଲୁ ମୋହକ ।

ତହୁଁ ନେଇ ତାରୁ ଅବଳୀନୁପତି
ସମକ୍ଷରେ ସହଚରୀ,
ବୋଲେ, ଦେଖ ଦେଖ ଥରେ ଚଳାପାଜି
ପୁରତେ ନୃପକେଶରୀ ।

ଦୀର୍ଘ କଳେବର ମହାଶକ୍ତିଶାଳୀ
ବୃଷସ୍ପତି ବାରବର,
ନୃପତିଶାସନ— ସମାଜେ ଦଶନ୍ତ
କେଶରୀ ପ୍ରାୟେ ଭୟର ।

ଶ୍ରୀମୁଖ-ମୁକୁରେ ଉପାହାସ ସାହସ
ହେଉଛି ପତିବିମୁକ୍ତ,
କ୍ଷତିସ୍ୱପର୍ଣ୍ଣ କି ବାରରସ ଅବା
ବିକ୍ରନ୍ତ ଧରି ଶୋଭିତ ।

ରାଜଧାନୀ ପାଶେ କହେ ଯାର ସ୍ୱଚ୍ଛ—
ନୀରା ଶିପ୍ରା ସ୍ତ୍ରୋତସିନୀ,
କଳ ରାଜହଂସ— ରାଜ ବରଦତ୍ତ
ଘନକହ୍ନୋଳମାଳିନୀ ।

ରମ୍ୟ ଶୁଭ୍ର ଅଭୂ— ଲହାରି ବଚିତ
ରାଜପ୍ରାସାଦ ତା ଡାରେ,

ସଦା ସମ୍ବୃଦ୍ଧି ମହାକାଳ-ତ୍ରେ—
ସୁଧାକର-କୌମୁଦୀରେ ।

ଶିବସେବାଧିନୀ ବାମାଏ ପ୍ରଭାତେ
ଶିବାସ୍ତୋତ୍ର କର ସ୍ଥାନ,
ଶିବ ଯେ ମୁଦୁ ମଧୁସମ ସ୍ବରେ
କରନ୍ତି ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ ।

ପ୍ରତିଧ୍ବନି ଛଳେ ଦେଉଳ ହୁଁ ତାଙ୍କ
ଗୁଣଗୀତେ ଯୋଗ ଦିଏ,
ସେ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣି ନର ଦମ୍ଭ କେତେ,
ନରନିସିବେ ପବନ ।

ରତ୍ନ-ବିଚିତ୍ର ବୃନ୍ଦା ତାଳନ୍ତି
ପାଶେ ବାରବାମାନୁଳ,
ଶିଖା କଟିତଟେ ଶୋଭା ଦଶେ ତାଙ୍କ
ସ୍ବର୍ଣ୍ଣସୁଷ୍ପିତ ହୁକୁଳ ।

ସେହୁ ଶୋଭାଶାଳୀ ପୁରେ ପୁରୀମୟୀ
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହେବାକୁ ନଳୟ,
ଥିଲେ ଧର ଏହୁ ନରବରଙ୍କର
ସୁନ୍ଦର କର-ପାରସ ।

ନିଶାନ୍ତ ଉଦତ ଭାର୍ଗବ ନିକଟ୍,
ତଳଇ ପଥା ପାମିନୀ,
ମୁଦୁ ପଦ୍ମବରେ ତହୁଁ ବୁଲିଗଲା
ମଞ୍ଜୁମାଳାପାମିନୀ ।

ତହୁଁ ମଞ୍ଜୁକାଶୀ କାଶ୍ମିରୀବିଶୀ
ପ୍ରତାପ ନୃପତି ଅଗ୍ରେ,

ଯିଶପ୍ରଭୁ ପ୍ରାୟେ ଯିଶେ ଦେଖା ଦେଇ
 ଗମନ କଲେ ବରାହେ ।

ମୟୂର-ନରେଶ ସମୀପରେ ଠିଆ
ହୁଅନ୍ତେ ସେ କରାଜନା,
ସମ୍ବୋଧନ କରି ଭକ୍ତସେ କହେ
କନ୍ୟା ସିନ୍ଧବନା ।

ଶୁଣିଥିବୁ ଶଶି— ମୁଖି ! ବୃନ୍ଦାବନ
ପ୍ରକୃତି-ଶୋଭା-ସଦନ
ଛାନେ ଛାନେ ବୁରୁ ଲତାରୁଝିପୁଝି—
ତମ୍ଭ ଟେକିଛି ମଦନ ।

ଭୂସମିତ ହୋଇ ଶୋଭା ଦେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ
 ତରୁଣମାଣିତା ବନ୍ଧୀ,
 ଦଶ ଅମୋଦତ କରନ୍ତି ବାକସି
 ମାଧବୀ ମାଳତୀ ମନ୍ଦୀ ।

ମହାନିଳ ହସ୍ତେ ତୋଳାଇ ପ୍ରଭାତେ
ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମୟୂନାବଳୀ
ପ୍ରକୃତି-ସୁନ୍ଦର ଦେଉଆଏ ନିତି
ସୁରଣରେ ସୁଖାଞ୍ଜଳ ।

ସରପଳ ନବ— ଦାନପଟେଲକୁ
ହସର ସା ବାବବସୀ,
ଅଳେ ଧର ବରୁ— ରଜତବରଣ
ନଟପଟେ ମୀନାବଳୀ ।

ପ୍ରବାହକ ବନ ମଧ୍ୟରେ ଯମୁନା
ଜମ୍ବୁ ଶ୍ୟାମବୁଦଧାୟ,

ରମଣୀମଣିର କରୁଣା ବହନେ
ହେଲେ ଅତି ସନ୍ତାପିତ ।

ତପ୍ତରେ ନୟନ— ଅନୁନେ ଅଗତ
ପାଣ୍ଡ୍ୟ ଦେଶ ଅଧୀଶ୍ଵର,
ପାଣ୍ଡ୍ୟ ମହାରାଜ ରସୁଭୟଦାୟୀ
ଯାର ବନ୍ଧୁଶିବ ଶର ।

ଶୌର୍ଯ୍ୟ-କାହିଁ-ରବ ପ୍ରତୀତି କରଣ
ଭବେ ଯାର ପ୍ରକାଶିତ,
ଥାଉ ଅନ ଜନ ପ୍ରତାପରେ ଯାର
ରାବଣ ସଦା ଶଙ୍କିତ ।

ମଳୟ ଶରଳ ନାନା ଉପହାରେ
ସେବା କରେ ସା ପୟରେ,
ଇନ୍ଦ୍ରମଥ ତାଙ୍କୁ ନିମଜ୍ଜାଇ ଦେଲେ
ଲଜ୍ଜା-ଜଳଧି-ପୟରେ ।

ବାଳା-ଭାଗିରଥୀ ପ୍ରୟାଣ ରଚିଛି
ସାଗରସଙ୍ଗମ ପାଇଁ,
ଉପନୟା ପରି ରାଜାଙ୍କର ଚିତ୍ତ
ତା ପଛେ ଗଲେ ଗୋଡ଼ାଇ ।

ତହୁଁ ବୁଝୁଁ ଦେଲା ତରୁଣରତନ
ଶତମଦନସୁନ୍ଦର,
ଦବାକରକୁଳ— ସମୁଦ୍ରସମୁଦ
ସୁବମଳ ସୁଧାକର,

ମୁଖମଣ୍ଡଳରୁ ଦରହାସ-ସୁଧା—
ଧାର ପାଉଅଛି ସୁବ,

ବୁଝୁଁ ବଜ୍ରସୂତା ଚିତ୍ତ-ଚନ୍ଦ୍ର-ଶିଳ
ସହଜରେ ଓଲ ଘୁବ ।

ହୃଦ-ସରସୀରେ ପ୍ରେମ-କୁମୁଦିନୀ—
ବନ ହେଲା ବିକଟେ,
ନେତ୍ର-ଜୀବନ୍ତୀକ ରଙ୍ଗେ ନୃତ୍ୟ କଲ
ହେଉ ଅତି ଉତ୍ତସିତ ।

ଅନିମେଷ ନେତ୍ରେ ବୁଝୁଁ ଜେମାମଣି
ମନେ ମନେ ହେଲା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣା,
ନବୋଦିତ ସୂର୍ଯ୍ୟ— ମଣ୍ଡଳ ବୁଝୁଁ ଲେ
ପ୍ରାତେ ଯଥା ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ।

ସଖିଯୁକ୍ତ ମନେ ଭବୁଥିଲେ ଅଜ
ଲଭିବ କି ନା ଶୋଭାଙ୍ଗୀ,
ବାମେତର ବାହୁ ସ୍ଥାନ ହୋଇ ସେହୁ
ସଖିଯୁକ୍ତ ଦେଲା ଭାଙ୍ଗି ।

ଜେମା ମନ ଜାଣି କହୁଲା ସୁନନ୍ଦା
ସରସ୍ତରେ ଅଜ ଯଶ,
ଏହିଟି ଅମଳ— କମଳଲୋଚନ !
ରବିବଂଶ-ଅବତଂସ ।

ନୟନର ପ୍ରୀତି ସମ୍ପାଦଇ ଆହା
ମୃତ କି ମନୋହର,
ଜାହ୍ନବୀ-ଭୂତ ପ୍ରସନ୍ନବଦନ
ସୁତଳିତ କଲେବର ।

ସଜଲପ୍ରୀଙ୍କର ହୃଦ-ରହିହାର
ରଘୁ ସଜାଙ୍କର ସୁତ,

ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗରେ ରହୁ ଅଳଙ୍କାରମାନେ
ହୋଇଛନ୍ତି ଅଳଙ୍କାର ।

ରଘୁ ମହାରାଜ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ
ଅଦ୍ଭୁତାତ୍ମ ପଦ୍ମବର,
ପଦ୍ମସ୍ଥାପନ ସାର ଶୁଣି ଅବଳମ୍ବେ
ସଜ୍ଜମେ କଳରେଶ୍ବର ।

ରଜନୀରେ କଲେ ଅଶେଷ ସୁବର୍ଣ୍ଣ
ରାଜକୋଷେ ବରଷଣ,
ସୁଶ୍ରବଣ ଦେଇ ନୃପତିସୁଜୀବ
ଭୁଷ୍ଟ କଲେ ମୁନି-ମନ ।

ପିତୃବୃତ୍ତ ସତ— ତମ ଅଶ୍ବମେଧେ
ଯାଇ ଅଶ୍ବସରସିଣେ
ଭୁରଙ୍ଗମୟେର ବଳଧର ସଙ୍ଗେ
ମାତିରଲେ ମହାରଣେ ।

ଅମୋଦ ବୃକ୍ଷ ମୋଦ ହୋଇଗଲା
ପତି ରଘୁ-ଶିଶୁ ଅଙ୍ଗେ,
ସୁରପତି ଦେଇ ବହୁ ଧନ୍ୟବାଦ
ସନ୍ନି କଲେ ରଘୁ ସଙ୍ଗେ ।

ଦରବିଳୟ କରି ବଜାଇଅଛନ୍ତି
ଚୌକରେ ବିଜୟ-ବାଜା,
ଅଶିଳ ଧରଣୀ— ମଣ୍ଡଳରେ ଏକ
ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ମହାରାଜା ।

ନୃପତିମଣ୍ଡଳ ନବଶିର ହୋଇ
ସୁଜୁଛନ୍ତି ରଘୁପଦେ,

ରଘୁଙ୍କ ଭବନ ହୋଇଅଛି ପୂର୍ଣ୍ଣ
ଦେବଦୁର୍ଲଭ ସମ୍ପଦେ ।

ହୁମାନ୍-ନିର୍ଦ୍ଦେଶ— ଧୌତ-ରମ୍ୟାବନ-
ବିଦ୍ୟାସ ବାରଣଗଣ,
ସିନ୍ଦୂରଚିତ ମସ୍ତକେ ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ
କରୁଛନ୍ତି ବିଚରଣ ।

କଇଳାସ ଗରି ଦ୍ଵିତୀୟାବାର
ଚମର ସ୍ନେହ ବୃନ୍ଦ,
ଶୋଭା ପ୍ରମାଦଇ ରୁରେ ପଥଲିତ
ହୋଇ ମହାପତିଙ୍କର ।

ହମଗିରୀଗୁହା— ଭୁଞ୍ଜେ ଯେଉଁ ମଣି
ନାଶୁଥିଲେ ଅନ୍ଧକାର,
ସୃଷ୍ଟି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ସଦା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ
କରୁଛନ୍ତି ନୃପାଗାର ।

ମହୋଦଧି ଭୂଷା ଚରଣାପାଳିତ
ଉତ୍କଳ ମୁକ୍ତାପଥଳ

ମାଳ ମାଳ ହୋଇ ବ୍ରଜସୁରେ କେତେ
ଝୁଲି ଦଶେ ଝୁଲମଲ ।

ଅମରାବତୀଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ରାଜଧାନୀ
 ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦରପଣେ,
 ପୃଥା-ଧବଳିତ ବଦନକୁ ବୁଝି
 ସରସ-ନୀର-ଦର୍ପଣେ ।

ସରଳ ଚିନ୍ତା ରମ୍ୟ ଉପବନ
ସୁବାସ ସ୍ୱପ୍ନ ପରିଚା ।

ବୋଲି ଦେଉଥାଏ ନରସିଂହ ଅଙ୍ଗରେ
ବହି ପଡ଼ି ଅନୁରାଗ ।

ବିଳାସିନୀକୁଲ ମୃଦୁଳ ଅଙ୍ଗୁଳି
ତାଡ଼ିତ ମୁଦଙ୍ଗନାଦ,
ଅଭ୍ରଙ୍କଷ ସୌଧେ ନିନାଦକ ହୋଇ
ପୋଷଇ କେତେ ପ୍ରସାଦ ।

ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ତହୁଁ ବହୁ ଯାଉଥାଏ
ଆନନ୍ଦର ପ୍ରସ୍ରବଣ,
ସୁଖମା-ବାଳାର ଅଟେ ସେ ପୁର
ବଚିତ ରଙ୍ଗସଦୃଶ ।

ମେଢ଼ନୀମଣ୍ଡଳେ ବରମାଲ୍ୟ ଦଥ
ଏହି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଗଳେ,
ମରକତ-ଦୃଷି ହେମ-ଲତା ପ୍ରାୟେ
ଶୋଭା ଦେବୁ ଭୂମଣ୍ଡଳେ ।

କେବେ ପୁଷ୍ପବନେ କେବେ ଭୁଞ୍ଜ ସୌଧ—
 ବୃକ୍ଷେ ପ୍ରିୟନାଥ ସଙ୍ଗେ,
 ନବ ଯଉବନ କୃତାର୍ଥ କରୁ
 ବଳସି କୌତୁକ ରଙ୍ଗେ ।

ସରଯସ୍ତୁଲିନେ ବହାର ସମୟେ
ତଟସ୍ଥ ପାଦପାବଳୀ,
ମୃଗ୍ୟବଧୂ ଜାଣି ନବ ଅନୁରୋଧେ
ଶିରେ ଦେବେ ସୁଷାଞ୍ଜଳ ।

ସରସ ଥନାଇ ମୀନ-ନୟନରେ
ବଢ଼ାଇ ଲହରୀ-କର,

ସ୍ନେହବଶେ ଲୋର ପଦପ୍ରସାଳନେ
ହେଉଥିବ ତରତର ।

ଭାଜସୁତା ତହିଁ— ପ୍ରତିମା ପରସ୍ପେ
ରହୁଲ ଅଜକୁ ବୁଝି,
ଲଜ୍ଜା ଅନୁରାଗେ ମନୋରତ ଭବ
ପ୍ରକାଶି ପାରିଲୁ ନାହିଁ ।

ସାହିତ୍ୟିକ ଲକ୍ଷଣ ବାଳା-ମନୋଭାବ
କରିଦେଲୁ ସୁପ୍ରକାଶ,
ରଜନୀ ତିମିରେ ଲୁଚି ପାରିଲୁ କି
ବନମତ୍ସିକାର ବାସ !

ତା ଜାଣି ସୁନନ୍ଦା ନ ଜାଣିଲୁ ପରି
ବୋଲେ ରାଜହଂସଗତି,
ଅନ୍ୟ ନରପତି ସମୀପକୁ ଚାଲୁ
ଯିବା ବଳେ ଯେବେ ମତି ।

ତା ଶୁଣି କୁମାରୀ ସୁନନ୍ଦା ଉପରେ
କଲୁ କେ ପ ଦୃଷ୍ଟିପାତ,
ବନ-ବାହାରିଣୀ କରିଣୀ ଯେମନ୍ତେ
ପାଇଲେ ଅକୁଶାଘାତ ।

ସୁଶୀଳାମଣି ସେ ସୁମନ୍ଦା ହସ୍ତକୁ
ମାଳିକା ଦେଇ ବତାଇ,
କଲ କଣ୍ଠସ୍ତରେ ବୋଲେ ଯୁବରାଜ—
ଗଳାରେ ବନ୍ଧି ଲମ୍ବାଇ ।

ଅନୁଜ୍ଞାତ ହୋଇ ସୁଧାନିଃସ୍ବ୍ୟନ୍ଦନା
କୁସୁମମାଳା ଡରିବ,

ନେଇ ସହଚରୀ ଯୁବରାଜ ହୃଦେ
କରିଦେଲା ବମଣ୍ଡିତ ।

ବାଜିଲା ବବଧ ମଙ୍ଗଳ ବାଜଣୀ
ବାଜିଲା ମଙ୍ଗଳ-ଶଙ୍ଖ,
ଉତ୍ତରେ ମଙ୍ଗଳ— ଶ୍ଳୋକ ଉଚ୍ଚାରଣେ
ସଭାସ୍ଥ ଦ୍ଵିଜ ଅସଂଖ୍ୟ ।

ନୃପ-ତାରକତା , ସଭା-ଧରନକୁ
ଘୋଟିଲା ବସାଦ-ଘନ,
ଅଜ-ହୃଦସେନ୍ଦେ ଅବରଲଧୀରେ
ହେଲା ସୁଧା ବରଷଣ ।

ଭାଗ୍ୟବାନ ସଦା ଭାଗ୍ୟଫଳ ଲଭେ
ଅଭାଗୀ ଲଭେ ଅଶ୍ରବ,
ସାଗର ମଳ୍ଲନେ କେଶବ କମଳା,
ଗରଳ ଲଭିଲେ ଶିବ ।

ନରପତିମାନେ ଶିବରକୁ ଗଲେ
କପାଳରେ ମାରି କର,
ଭୋକରାଜ ଗଲେ ସିଂହଭବନକୁ
ସଙ୍ଗେ ଘେନି କନ୍ୟା ବର ।

ରତ୍ନବିଶତି ପରିସ୍ରୋମାବୃତ
କରେଣୁ ପୁଷ୍ପରେ ବସି
ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ପରି ନବବଧୂ ସଙ୍ଗେ
ବଜେ ବଜ୍ରବସୁବିଶୀ ।

ନଗରନାସୀଏ ଅବଗତ ହୋଇ
ବର ଶୁଭ ଆଗମନ,

ପୁଣି କୁମୁଦାନ ତୋରଣେ ତୋରଣେ
କରିଥିଲେ ସଂସ୍ଥାପନ ।

ରଞ୍ଜନୀୟ ବେଶ ପରିଥିଲେ ପୁଣି
ପୁର ଅଞ୍ଜଳିକାଞ୍ଜଳି,
ଭଲେ ସହକାର— ପଞ୍ଚବିନୋରଣ
ଚକ୍ରପତିକୁ ସାଜି !

ହୋଇଥାଏ ରମ୍ୟା ପାଦପ ପୋଥିତ
ବେନପାଶ୍ରେ ଶୁକ୍ରପଥେ,
ମନ୍ଦାନିଳେ ମନ୍ଦେ ଦୋହଲି ଦୋହଲି
ନାଚୁଥାନ୍ତି ଚରତେ ।

ଯେତେବେଳେ ଶୁଣି— ପଥେ ବିଜେ ଚକ୍ର
ସଙ୍ଗେ ବରପ ହିଦଳ,
ନଗର ମଧ୍ୟରେ ଉଠିଲେ ମହା
ଅନନ୍ଦର କୋଳାହଳ ।

ମନୋହର ବର ଦର୍ଶନ ଲଳସେ
ପୁର-ନରନାଗରଣ
କୌତୁକ-ନଦରେ ମନ-ତରା ମେଲି
ଫୁଲରେ କଲେ ଗମନ ।

କୁଳବଧୂମାନେ ସୌଧ ଉପରକୁ
ଦ୍ରୁତପଦେ କଲେ ଗତି,
ସୁସ୍ଥ ବସନକୁ ହସ୍ତ-ପଦ୍ମେ ଧରି
ପାଇଁଲେ କେଉଁ ସୁବତୀ ।

ମୁଖେତ କଲ ସୌଧରତ୍ନକୁ
ଚରଣ ଭୃଷଣ ଧୂଳି,

ବର ବିଜୟକୁ ମଙ୍ଗଳ-ସଙ୍ଗୀତ
ଗାଇଲା ସିନା ଅବନୀ ।

ଗତିବେଗେ କାହା ଖୋଷା ଫିଟି ଖସି
ପଡ଼ୁଥିଲା ପୁଷ୍ପଗନ୍ଧ,

ସ୍ବଚ୍ଛବଳରୁ ତନ୍ମୟାମୟ
ମୁକ୍ତ ହୋଇଗଲା ଅବା !

ସୁମାଳ ନିର୍ମଳ ଗଗନ କୋଳରୁ
ସ୍ଫୁଳିତ ତାରକା ଭୁଲ,

କେ ଘନଭୁଜାଳା ସବୁ କବରୀରୁ
ଖସି ପାଉଥିଲା ଫୁଲ ।

କେ ରଙ୍ଗ ଦୁକୁଳ କେହି ପୀତ ଚେଳ
କେବା ଶୁକ୍ଳାମ୍ବର ଶାଢ଼ୀ,

ପହୁରିଥିଲେ ତ ବସନ୍ତନାମାନେ
ଠିଆହେଲେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ।

ନାସ ନୁହନ୍ତି ସେ ନଗର-ଲଳନା
ସ୍ବରମ୍ୟ କୁସୁମହାର,

ମନ୍ଦିତା ତମ୍ବୁଳ ସଙ୍ଗରେ ମିଶାଇ
ଗୁନ୍ଥାହୋଇଛି ମନ୍ଦାର ।

ଅଥବା ଗୋମେଦ ପଦ୍ମସୁଗନ୍ଧ ସଙ୍ଗେ
ମୁକୁତା ଗୁଡ଼ିକ ମାଳ,

ଅତି ସ୍ବେଦ ଭବେ ହୃଦୟ ଉପରେ .
ଘେନିଛି ନଗର-କାଳୀ ।

ଉବାସି ସକଳ ପରିପୁଷ୍ଟ ହେଲା
ଯୁବତୀ-ପଦ୍ମବଦନେ,

ଭାଗ୍ୟଦେବୀଙ୍କର କରୁଣା ନ ହେଲେ
ଲଭିଥାନ୍ତେ କି ଏ କର ?

ରାଜ-ନନ୍ଦନା ମେ ସହଜେ ଚତୁରୀ
ପ୍ରତିଭାଶାଳିନୀ ଧୀରୀ,

ନିର୍ବାଚନ କଲେ ସୁଚିନ୍ତମାଳାରୁ
କଷ୍ଟ ଏକମାତ୍ର ସ୍ଥାପୀ ।

କରବର ପୁଣ୍ୟେ ବର ନାଧୁ ଘେନି
ଦଶନ୍ତ କେତେ ସୁନ୍ଦର ,

ପୂର୍ବାଚନ ତୁଲେ କାଳୀ ଘେନି କୋଲେ
ଉଦତ କି ଦିନକର ?

କହୁଁ କହୁଁ ଅଜ ପରବେଶ ଭୋଜ—
ରାଜାଙ୍କ ସିଂହ ଦୁଆରେ,

ଦର୍ଶନମଣ୍ଡଳ ପ୍ରହରୀ ବାରଣ୍ଡେ
ରହୁରଲେ ସେହଠାରେ ।

ଅନ୍ତଃସୁରବାସୀ କାମିନୀଏ ଆସି
ସେଠାରୁ ଜନ୍ୟା ବରକୁ,

ମହା ଆଶ୍ଚାଦରେ ଘେନିଗଲେ ବେଗେ
ଅନ୍ତଃସୁର ଚକ୍ରରକୁ ।

ଜନକ ବେଦୀରେ ତୋରଣ-ମଣ୍ଡିତ
ରତ୍ନମୟ ଅସ୍ତରଣେ,

ବସାଇଲେ ମଞ୍ଜୁ ଧୂଳିଧୂଳି ଦେଇ
ଅନ୍ତଃସୁର ନାଶରଣେ ।

ବର ମନେ ବର— ବସ୍ତ୍ରୀନା ମନ ଯା
ପ୍ରେମେ ହୋଇଥିଲା ବନ୍ଦୀ,

ଜଗତ ଜନକୁ ଦେଖାଇଲେ କୁଣେ
 ପରସ୍ପର କର ହନ୍ଦ ।
 ଅଜା କାଶୀଜିତ କରେ କୁମାରୀର
 ପ୍ରକାଳପାଟଳ କର
 ଘନାଞ୍ଜିତ ରହି— ରେଖ ରେ ଅରୁଣ
 ସଦୃଶ ହେଲ ସୁନ୍ଦର ।
 କର ସମ୍ପରଣେ ପରସ୍ପର ତନ୍ତ୍ର
 ହୋଇଗଲା ଲେମ୍ବାଞ୍ଜିତ,
 ମଳୟେ ଯେସନ ପାଦପ ବସିବା
 ହୋଇଥାନ୍ତି ମୁକୁଳିତ ।
 ହୋମ ଅନଳକୁ ସାକ୍ଷୀ କର ବର
 କନ୍ୟା କଲେ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ,
 ସକଳପ କଲେ ଆଜୀବନ ପ୍ରୀତି—
 ବନ୍ଧନ ନ ହେବ ହିନ୍ଦ ।
 ଅନଳକୁ ସଦା ପ୍ରସାଦ ଉନ୍ମତ
 କରଇ ଅନଳ-ଶିଖା
 ପତ୍ନୀ ଯୋଗେ ପତି ସେପରି ହେବାର
 ଧର୍ମନୀତି କଲେ ଶିକ୍ଷା ।
 ଅନଳ ପ୍ରଭୃତେ କରବଧୁଙ୍କର
 ମୁଖ ହେଲ ସ୍ୱେଦସିନ୍ଧୁ,
 ସ୍ୱେଦେ ବହିବିମ୍ବ ପତି ବଦନର
 ପ୍ରଭ ହେଲ ଅତିରକ୍ତ ।
 ବସନ ଭୂଷଣ ରତନ ପଟଳ
 ଲଭି ଅନୁକଳ କାଳ ।

ନିଜ ନିଜ ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ
ପ୍ରକାଶି କରଣକାଳ ।

ବଧୂ ମୁଖ ଲଜ୍ଜା କର ବଦନର
ପ୍ରହସ୍ତ ପ୍ରୀତି ଲପଟ,
ସେହି ପ୍ରୟୋଗରେ କର ନେଉଥାନ୍ତି
ପରସ୍ପରେ ଆଲିଙ୍ଗନ ।

କରବଧୂଙ୍କର ପ୍ରଭାପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପ
କରି କରି ଦରଶନ,
ପୁରବାସିନୀଏ ନଗୀନ ଅନନ୍ଦ—
ଆଲୋକ ଭରିଲେ ମନ ।

ସ୍ନାତକମଣ୍ଡଳ ଶ୍ରେକବଳ ନୃପ
ରାଜ ପ୍ରୀତି କରୁଛନ୍ତି,
କରବଧୂ ଶରେ ହରିଦାରଖିତ
ତଣ୍ଡୁଳ କଲେ ବର୍ଷଣ ।

ତା ପରେ ତଣ୍ଡୁଳ କରଷଣ କଲେ
ରମଣୀମଣ୍ଡଳ ଆସି,
କିଙ୍କଣୀ କଙ୍କଣ ନୃପୁର-ନିକୁଣ
ସହୃଦ ହୃଷି ପ୍ରକାଶି ।

ଆଉ ସାହା ଥିଲା କୁଳ ପ୍ରଥାମତେ
ପରିଶଦୂର ବଧାନ,
ଶ୍ରେକବଳ ତାହା ସମାବେହୁ ସହ
କରିଦେଲେ ସମାଧାନ ।

ତହିଁ ଜେମାମଣି ପରିଜନବର୍ଷ
ଛମୁରେ କରୁଣ ସୁନେ,

ଉଦୟଦେ କହୁ ମେଲୁଣି ମାତିଲେ
ଲୋକକପଟୁ ନୟନେ ।

ବନୟରେ କରି ଗୁରୁଜନଙ୍କର
ଚରଣସ୍ତରେ ବନ୍ଦନ,
ପ୍ରିୟ ବାକ୍ୟ କହୁ ସଙ୍ଗେ ନାମାନଙ୍କ,
ପ୍ରେମେ କଲେ ଅଲିଙ୍ଗନ ।

କାଳ ଲଭି ପୁଣି ପରଜନଙ୍କର
ବରଦେ ମନ ବରଷ,
ଜେମା ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦ ରସରେ
ମିଶ୍ରିଗଲା ଶୋକରସ ।

ଭଗିନୀ ବିଦାୟ କଲେ ଭୋଜସୁଖ
ଦେଇ କହୁବିଧ ଧନ,
ଆପେ ଚିନିଦିନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯାଇ
ଫେରିଲେ ନିଜ ଭବନ ।

ଯୁବସୁଖ ନିଜ ଦଳବଳ ଘେନି
ପ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ ରମ୍ୟ ରଥେ,
ବସି ନିଜ ସୁଖ ଅଭିମୁଖ ହୋଇ
ଚଳି ଯାଉଥିଲେ ପଥେ ।

ରମଣୀରତନ ଲଭୁଛୁ ବଞ୍ଚିତ
ହୋଇ ନପଦକଳାପ,
ହୃଦୟ-କାଳନେ ଉର୍ଷାନଳ ଜାଳି
କରୁଛନ୍ତି ମନସ୍ତାପ ।

ମସ୍ତକେ ଅମ୍ବର ପାଦ ଦେଇଛନ୍ତି
ଦର୍ଶନସ୍ଥରେ ରଘୁ କାଳି,

‘ଅଳ୍ପ ତାଙ୍କ ପୁଅ ସଭାରେ ଆମ୍ଭର
ନଦନେ ଘଷିଲେ କାଳି ।

ଏତେ ଅପମାନେ କେଉଁରୂପେ ଯାଇ
ପୁରେ ଦେଖାଇବା ମୁଖ,
ବାରମ୍ବାର ଏଡ଼େ ଲୁହନାକୁ ସହ
ଜାଇବାର ବଡ଼ ଦୁଃଖ ।

କିନ୍ତୁ କୁଳେ କନ୍ୟା ବାପୁରୂପରେ
ଜାଇଲେ ଜୀବନ ଯେବେ,
କହ ଭବେ ଆଉ ଜୀବନ୍ତ କୋଲି
କାହାକୁ କହନ୍ତି କେବେ ?

କନ୍ୟାଟିକି ଘେନି ଅଳ୍ପ ଯାଉଅଛି
ଅଛାଡ଼ି ସୈନିକଜାଲ,
କପୋତ-ଦମ୍ପତି ପରସ୍ପର କାହାକୁ
ବାନ୍ଧି ଘେନିଯିବା ବୁଲ ।

ଏକମେଳ ହେଲେ ବସୁଭବନରେ
ଅସାଧ୍ୟ ହୁଏ ସହଜ,
ସୁଷ୍ଟ ଶଶସୁତ ମେଳ ହେଲେ ଦେଖ
ବନ୍ଧ ହୁଏ ମଉ ଗଳ ।

ଏମନ୍ତ ବସୁର ନରପତିମାନେ
ସଦର୍ପେ କରି ରମନ,
ବହୁ ଦଳବଳ ସହ ମୁଦରାଜ
ପ୍ରତି କଲେ ଆଦମଣ ।

ଦେଖିଲେ ଭୁମାର ଭୟଙ୍କରରୂପୀ
ବରଷାକାଳ ସମାନେ,

ଅସଂଖ୍ୟ ବାହୁନୀ ଘେନି ଅସୁତନ୍ତ
ବିଦ୍ରେଖି ନରେଶମାନେ ।

ଖଡ଼୍ଗ ତଲଦାର ଫେଳା ଝୁଲକେ,
ସୁନିତ ରଜଚର୍ଚ୍ଚନ,
ପତାକା ଉଡ଼ୁଡ଼ିନ ବକପ୍ତେ, ସେନା—
ରଜନି ଡାହୁକ-ସୁନ ।

କେତକୀ-ଶାଣିତ କରବାଳପୁତ୍ରୀ,
ଧନୁ ଇନ୍ଦ୍ର ଶରସନ,
ଘେନି ଅଜ-ଭୃତ୍ ଗ୍ରାସ ଲଳସରେ
ଧାଉଁ ଛନ୍ଦି ସୈନ୍ୟ-ଘନ ।

ଅଜ-ସେନାନାଲେ ବର୍ଷଣ କରିବେ
। ଅବିରଳ ଶରଧାର,
ଜାଣି ମୁରବଜ ଅମାତ୍ୟକୁ ଦେଲେ
ପ୍ରିୟାସଂରକ୍ଷଣ ଭର ।

ଧର ଧନୁଶର ହେଲେ ଅଗ୍ରସର
ରଣସ୍ଥଳୀକ ଅପଣେ,
ନିଜ ବାହୁନୀକ ଉଦ୍ରେକନା କରି
କହୁଲେ ହେ ଶାରଗଣେ !

ଦେଶ ଦେଶ ବାବୁ, ଧାଇଁ ଅସୁଅଛି
ଅତତାୟି-ଅକ୍ଳୟାର,
ଭୁଜବଳ-ପୋତ ଅବଲମ୍ବନରେ
ଅସ ହୋଇଯିବା ପାର ।

ପୋତ ମଜ୍ଜନକୁ ଭୟ ନ କରିବ
ଅଜ ସହୁଁ କଣ୍ଠଧାର,

ପ୍ରାଣପଣେ ରଖେ ଅନ୍ଧସର ହୋଇ
ଭୟକଳ ବେଗେ ମାର ।

ସଂଗ୍ରାମରେ ନାଶ ହେଲେ ସ୍ବର୍ଗବାସ,
ଜଳିଲେ ଭେଗ ସମ୍ପତ୍ତି,
ପଶ୍ଚାତ୍ତପଦ ହେଲେ ଅପସନ୍ନ ଭବି
ସହଜେ ନରକଗତି ।

କହୁଁ କହୁଁ ବୋନି , ଦଳେ ଲୁଗିଗଲ
ଅତି ଭୟଙ୍କର ରଖି,
ରଥୀ ସଙ୍ଗେ ରଥୀ ପଦାତି ପଦାତି
ଅଧୋରାଶେ ଅଧୋରାଶ ।

ସାବଧାନ ସଙ୍ଗେ ସାଦାଏ ମୁଣ୍ଡଲେ
କରେ ଧରି କରବାଳ,
ସମର-ସେନ୍ଦ୍ର ତମ୍ବିରେ ଆକୃତ
କରିଦେଲେ ଶରମାଳ ।

ସୋଦ୍ଧ ଗଣ ନହୁଁ ଅସୁପରନଳ
ବଞ୍ଚି ତ ପରିଲେ ନାହୁଁ,
ଆପେ ଆପଣାର ବଳ ସଙ୍ଗେ ରଖି—
ରଙ୍ଗେ ମାତି ଗଲେ କାହୁଁ ।

ନିପପାଣ ସଙ୍ଗେ ମୁଣ୍ଡରେ ନିଃସଙ୍ଗେ
ଏକା ଅଳ ମହାବଳୀ,
ଦଳାବଳ-ପୂଥେ ବେଗର ପରାସ୍ତେ
— ରସ ଦେଉଥାନ୍ତି ଦଳ ।

କ୍ଷଣେ ଧନୁସ୍ବର କ୍ଷଣେ ଖଡ୍ଗପାଣି
କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ ଧରି ଉଦା,

ପ୍ରହାର ଘାତରେ ରସ-କାନନକୁ
କରି ଦେଉଥାନ୍ତି ପଦା ।

ଶୁଭରାଣୀ ଧରେ ଧରେ ଚୌକିରୁ
ବେଢ଼ି ହୋଇ କୋପଭର,
ଅଜଳ ଉପରେ ଅବଶିଷ୍ଟତାରେ
ବରଷାଉଥିଲେ ଶର ।

ଅଜ ପ୍ରତିଶରେ ଶତଶତ କର
ଅରତ ମାର୍ଗଶାବଳୀ,
ଅପେ ପରଚଣ୍ଡ ଅଶୁରରେ ଛଇ
ଦେଉଥିଲେ ରଣସ୍ଥଳୀ ।

ଏହିରୂପେ କେହିଁ ବେଳ ଲୁଗିଗଲା
ସମର ଭୀଷଣତର,
ବିଗ ଅନ୍ଧାରତ ଦିଶୁଥିଲା ଏକା
ଅଶୁରପ୍ରଭ ମାତର ।

ଧରେ ହୋଇଗଲା ରଣସ୍ଥଳ ଲେମ୍—
ହରଷଣ ରଙ୍ଗାଳୟ,
ଗାଉଥିଲେ ଗୀତ ଗଜ-ବାଜିରଣେ
ଉଚ୍ଚେ କରି ତାନ ଲୟ ।

ବାଉଥିଲେ ଧନ— ବାଣୀ ବାରଗଣେ
କନକର ହୁଏ ନାଟ,
ଦେଖୁଥିଲେ ତାହା ଦିଗଜନାମାନେ
ଘେନି ବେନିକୁଳ ଥାଟ ।

ଧରେ ହେଉଥାଏ ପ୍ରବଳ ବାହୁନୀ
ଉୟାବହ ପ୍ରବାହୁନୀ,

ବାରଣସୀହୁତି ଶିଳାବିଷମରେ
 ଘୋର ପୁଞ୍ଜଟଦାୟିନୀ ।
 ହୁଁକାର ଗଜିତ ଘନ ରକ୍ତସ୍ରୋତ
 ଫେନିଲ ଶିରସ୍ତଳାଳେ,
 ଚଟ୍ଟଳ ଭବରେ ଖେଳୁଥିଲେ ତହୁ
 ଅସ୍ତି-ହୁର-ମୀନମାଳେ ।
 ଗୀରଗଣ ଦମ୍ଭେ ତରିବାର ଆଶେ
 ଆଶ୍ରେ କରି ଶୁପ-ତରା,
 ରସୁ-ଗଣ୍ଡ ମଧ୍ୟେ ବାହୁ ନେଉଥିଲେ
 ମାର୍ଦ୍ଦିଣ-କ୍ଷେପଣୀ ଧର ।
 ପୁଣି ଅଳ୍ପ ଅଙ୍ଗେ ଶର ବୃଷ୍ଟି କଲେ
 ଅଗଣିତ ସଜ୍ଜାବାର,
 ଯୁବରାଜଙ୍କର ଗର୍ଭର ହୁବୟ
 ନ ହେଲୁ ତିଳେ ଅଧୀର ।
 ଆପେ ଛୁଡ଼ି ଦେଲେ ପ୍ରସାପନ ବାଣ,
 ବାଣବର ବେଗେ ଯାଇ,
 ସମରବ୍ୟଥିତ ରାଜସେନାହୁଏ
 ନିଦ୍ରାରେ ଦେଲୁ ମଜ୍ଜାଇ ।
 ନିଦ୍ରା ଭଜିଲୁ କେ ସ୍ୟନ୍ଦନ ଉପରେ
 କେନା ଗଜ-ବାଜି-ସୁନ୍ଦେ,
 କେ ଅବା ଲେହୁତ— ପ୍ରାବତ କୋମଳ
 ଧରଣୀତଳେ ସ୍ଫୁଟେ ।
 ରଣ ଜୟ କରି ଯୁବରାଜ କଲେ
 ଶଙ୍ଖନାଦ ଘନ ଘନ,

ନାଚିଲେ ତାଙ୍କର ପୈନିକନିକର
ହୋଇ ହରଷିତ ମନ ।

ଆତ୍ମ-ପରବଳ ବିସ୍ମର ନ କରି
କୋଥବାସ ହୋଲେ କନି,
ଏହୁରୂପେ ମହା— ସଙ୍କଟ-ସାଗର—
ରତ୍ନ ହୃଦିନ୍ତି ପତନ ।

ବୃଷ୍ଟି-କଡ଼ିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ
ସର୍ବ ସ୍ୱଜସେନାଘଣେ,
ବୁଝୁଥିଲେ ଅଜ୍ଞ ଅକ୍ଳେଷରେ ନାଶ
କରିଥାନ୍ତେ ସେହୁକ୍ଷଣେ ।

ବଳବନ୍ତଠାରେ ବଳବନ୍ତ ସିନା
ପ୍ରକାଶର ପରାକ୍ରମ,
ବଳସ୍ଥାନଠାରେ ବଳ ଦେଖାଇବା
ହୁହୁଇ ଶିଶିୟ ଧର୍ମ ।

ନିବୃତ୍ତ ନରସ୍ତ ଶରଣ-ଆଗତ
ଅବଳା ଦୁତ ବାଳକ,
ଏମାନଙ୍କୁ ବଳେ ନାଶ କଲେ ଲୁପ୍ତ
ବୀରଯଶରେ କଳଙ୍କ ।

ମାତପଦ୍ମସୁଖ ମାତି ଅବଲମ୍ବି
ରକ୍ଷା କଲେ ପର ଦଳ,
ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନ ଥିଲେ ହେଁ କୁଳକୁ
ଲଘେ କି ଜଳଧି ଜଳ ?

ମହତ ଜନର ଦୟା ସବୁଠାରେ
ସମେ ହୁଏ ବିଚରକ,

କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମତ୍ରକୁ ନ କରଇ ତରୁ
 ସ ଛାୟା ଅପସାରିତ ।
 ପରଦୁଃଖ ଦେଖି ଦୟାଳୁ ହୃଦୟ
 ସହଜରେ ହୃଦ ଦୁଃଖୀ,
 ତେଣୁ ରଣକାଳୁ ବେପସ ଦଳକୁ
 ସୁପ୍ତ ଦେଇ କଲେ ସୁଖୀ ।
 ପରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ ହେଲେ ହେଁ ମହତ—
 ଭାବ ସଦା ଅକର୍ମଣ୍ୟ,
 ନ ହେଲେ କି ଲକ୍ଷ୍ୟ ନିଷ୍ପେଷିତ ହୋଇ
 ଦିଅନ୍ତା ମଧୁର ରସ ?
 ସୈନ୍ୟ-ସାଗରକୁ ମନ୍ତ୍ରି କରୁଣେ
 ରଣବିଶାରଦ ଅଜ,
 ହର୍ଷେ ଶକେ କଲେ ପ୍ରିୟା ସମୀପକୁ
 ପଦ୍ମବନ୍ତୁ ଯେହ୍ନେ ଗଜ ।
 କାଳୁ ରଣେ ରତ ବୁଦ୍ଧି ନବକାଳୀ
 ନେହୁଁ ବହୁଥିଲା ନୀର,
 ନିଶା ଅବସାନେ ଗଗନମଣ୍ଡଳୁଁ
 ଝରଇ ଯେହ୍ନେ ଶିଖିର ।
 ସମରବିଜୟୀ ପଟିଙ୍ଗି ଅନାଇ
 ଲଭିଲେ ଅମୃତ ସୁଖ,
 ପଦ୍ମନା-ସୁନ୍ଦରୀ ଦର୍ଶନ କଲା କି
 ମେଘମୁକ୍ତ ରବି-ମୁଖ ।
 ଯୁଦ୍ଧବଳ ପ୍ରିୟା ବଦନକୁ ବୁଦ୍ଧି
 ବୋଲନ୍ତି, ଗୋ ବନ୍ଧାଧର,

ଦେଖ ଦେଖ ଧରେ ସମରକ୍ଷେତ୍ରକୁ
କଟାକ୍ଷି ବୁଲନ କର ।

ତୋହୁ ପାଇଁ କେତେ ନୃପତିନନ୍ଦନ
ଦମ୍ଭେ ଅସି କୋପବର୍ଣ୍ଣ,

ଅଦୁରଦରଶୀ— ପଶେ ପ୍ରାଣ ଦେଲେ
ରଣ-ସଙ୍ଗେ ହୋଇ ପଶୁ ।

କେତେ କେତେ ସେନା ପତଙ୍ଗମ ହେଲେ
ପ୍ରଦାପ୍ତ ସମରାଳୟେ,

ଏ ବାରତା ପାଇ ପରିଜନେ ତାଙ୍କ
ଭସିଯିବେ ଶୋକ-ଜଳେ ।

କେତେ ନରପତି ବୁଝୁମରଚିତ
କୋମଳ ପଲ୍ୟଙ୍କ ଶ୍ରୁତି,

ଶବରଣ ସଙ୍ଗେ ଲେହନାକ୍ର ମୁଖେ
ଶୋଇଛନ୍ତି ମୁହଁ ମାତି ।

ଶୁଣି ଇନ୍ଦୁମତୀ ତଳକୁ ବଦନ
କଲେ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହସି,

ଲଜ୍ଜାବର୍ଣ୍ଣ ସଖୀ— ବଦନେ କହଲେ
କାଳେ ବଳ ପରଶଂସି ।

ଏହୁରୂପେ ରିପୁ ହେଦିତ ନାକରେ
ଲବଣ ଲଗାଇ ଅଜ,

ବିଜେ କଲେ ନିଜ ପୁର ଅଭିମୁଖେ
ଉଡାଇ ବଜାୟୁକ ।

ଉତ୍ତର ଭାଗ

କୁମାର-ବରହେ ବ୍ୟାକୁଳହୃଦୟେ
 ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜଗଣୀ
 ଦୁଃଖେ କହୁଛନ୍ତି ସଖୀ ପାଶେ ସୁତ—
 ଉଦଳ କିଛି ନ ଜାଣି ।
 ନିଶା ଅବସାନେ ଦେଖିଲି ଗୋ ଆଜ,
 ସ୍ବପ୍ନ ସୁବିସ୍ମୟକର,
 ସ୍ବର ଏତେବେଳେ ତହୁଁ ଥରେ ଯଥା
 ସମୀରେ ରହାପଡ଼ଇ ।
 ମୁହୂଳ କସୁ ମୋ ସୁନ୍ଦର ଆସୁଥିଲା
 ଆସେହୁ ଶ୍ବେତ ବାରଣ,
 ଭାଲୁଥିଲା ଶିରେ ପରବରା କର
 ଶ୍ବେତବୃମର ଧାରଣ ।
 କେନିପାଶ୍ବେ ପୁଣି ଧବଳ ଚିତ୍ତଳ
 ଉଡୁଥିଲା ଫରହର;
 ମୋ ସୁନ୍ଦର ଅଙ୍ଗରେ ଶୋଭା ପାଉଥିଲା
 ଶୁକ୍ଳାମ୍ବରୀ କପୁର ।
 ବଶାଳ ବନ୍ଧରେ ଝୁଲୁଥିଲା ବୁଡ଼ୁ
 ଧବଳ ଭୃସ୍ମହାର,
 ଲାଲା ପୁଣ୍ଡରୀକ ତଳା ହେଉଥିଲା
 ହସ୍ତେ ନବ ଅବଳାର ।

ଶିରେ ପଡ଼ୁଥିଲା ବିଦ୍ୟାଧର କର—

ବନ୍ଧୁକୁ କୁସୁମସାଗରି,
ବୁଧ ମୋ ନୟନ— ମୁଗ ଯାଉଥିଲା
ସୁଖ-ମଲ୍ଲରେ ଭସି ।

ଅଉ ଥରେ ପୁଣି ଦେଖିଲି ତୌଦରେ
ଆକାଶ ନୃପତିପଣ,
ଏକାକୀ ମୋ ଶିଶୁ— କୁମାର ସଙ୍ଗରେ
କରୁଥିଲେ ଘୋର ରଣ ।

ପର ପରଚଣ୍ଡ କାଶେ ଫୁଟି ତାର
ସୁକୁମାର କଳେବର,
ଅନର୍ଗଳକାୟ ରକ୍ତ ପ୍ରବାହରେ
ହୋଇଥିଲା ଜରଜର ।

କାରୁଣ୍ୟ-ସାଗର ଅବାଧି ତରଙ୍ଗ
ପରମ୍ପରା ଉଠି ଶରେ
ଫେରି-ପୋତ ମୋର ଗ୍ରାସିଦେଲା ସଖି,
ବୁଝୁ ବୁଝୁ ଶଶକରେ ।

ଅକସ୍ମାତେ ମୋର ସ୍ୱପ୍ନସ୍ତ୍ରୀ ଭଞ୍ଜନ
' ହୋଇଗଲା ସେହୁକ୍ଷଣି,
ଉଠି ପଲଙ୍କରେ ବସି ଅନାଇଲି
କାହିଁ ସେ କୁମରମଣି ।

ନବ ବିକଶିତ ନାପ ପ୍ରାୟେ ତଡ଼ି
ହୋଇଥିଲା ବଣ୍ଟକିତ,
ସିନ୍ଧୁ ହେଲା ପୁଣି ନିଶାନ୍ତେ ଯେପରି
ପଦ୍ମ ନା ଶିଖିରସିକ ।

ତେଜବି ବେଳରୁ ନୟନରେ ଆଉ

ନଦ୍ରା ତ ଆସିଲା ନାହିଁ,

କୁମାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଭବନରେ ଏକା

ବିଭବର ଗଲା ପାହୁ ।

ଅଭୂତ ସ୍ବପନ ଦେଖିଲା ବେଳୁ ମୋ

ମନ ହେଉଅଛି ଘାଣ୍ଟି,

ଶରବତ-ତନୁ କୁମାରକୁ ସ୍ମର

ହୃଦୟ ଯାଉଛି ପାଟି ।

କେମନ୍ତେ ଦେଖିବ ଜୀବଜୀବନର

ଅମଳ କମଳ-ମୁଖ,

କେବେ ଆସି ମୋର ନୟନପ୍ରତିମା

ଦୂରେ ଚିତ୍ତଦେବ ଦୁଃଖ ।

ନିସର୍ଗ-ସ୍ବନ୍ଦର ପୁଣି ମୋ ଯାଇଛି

ସ୍ବୟମ୍ବରସନ୍ଧାନ,

ରାଜାରଣ ବୃହତ୍ ଅସୁୟାରେ ଅବା

ବାସ୍ତା କଲେ ଅମଙ୍ଗଳ ।

ଅଳପ ବୟସ ସରଳ ସ୍ବଭାବ

ଅଟଇ ମୋର କୁମାର,

ରାଜାରଣେ ତାରେ କପଟ ଚେତନ

କେମନ୍ତେ ହୋଇବ ପାର ।

ଅନାଥର ନାଥ ଅରକ୍ଷି-ରକ୍ଷକ

ଆହେ ପ୍ରଭୁ ଚକ୍ରଧର,

ତବ ଅଳ୍ପବଳେ ଅସହାୟ ମୋର

ନନ୍ଦନକୁ ରକ୍ଷା କର ।

ଏହୁରୂପେ ଶିଳା— ହୃଦୟା ମହାଶୀ
 ଶିମ୍ବିଷଣୀ ପାଶେ କହୁ,
 ନିଦାଘ-ଶଇଳ ପ୍ରାୟେ ବସିଥିଲେ
 ହୃଦୟରେ ତାପ ବହୁ ।
 ବଦନମଣ୍ଡଳ ଥୋଇଥିଲେ ଭର
 ଦୋଇ ସବେତର କରେ,
 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୂନ୍ୟ— ବୁଦ୍ଧ ବୁଦ୍ଧମ କ
 ତଳିଅଛି ପରିବରେ ।
 ସ୍ବୟ-ମଣ୍ଡପରେ ସ୍ବୟଞ୍ଜନ
 ଘେନି ରଘୁ ନରବର,
 ବସିଥିଲେ, ଏହ— କାଳେ ଉପଗତ
 ଯୁବରାଜଙ୍କ ଡରର ।
 ନତମସ୍ତକରେ କର ଯୋଡ଼ି ବହୁ
 ମହାରାଜା ପଦ୍ମପାଦ,
 ଅନନ୍ତରାତ୍ନ— ବଚନେ କହୁଲା
 ବଦର୍ଥର ସମ୍ବାଦ ।
 ଭେଦେ ମଣିମା ରାଜରାଜେଶ୍ବର
 ଶୁଭେ ହେଲା ସ୍ବୟମ୍ବର,
 ହିଲୋକ ସୁନ୍ଦର ବରମାଲ୍ୟ ଦେଲେ
 ଗଲେ ଯୁବରାଜଙ୍କର ।
 ଅସିଥିଲେ କେତେ କେତେ ନରପତି
 ଶୁଷ୍କ କରିଦେଲେ ମୁଖ,
 ନ ଲଭି ବଦର୍ଥ— ଗଗନ-ସୁନ୍ଦର—
 ଚନ୍ଦ୍ରମା-ବୃଷା-ମୟୂଷ ।

ମହା ଅଢ଼ମ୍ବରେ ଉଦ୍‌ବାହି ବଧାନ
ଗୁଡ଼େ କରି ସମାପନ,
କଥୁରନ୍ତ ଦୋଳି ମୃବସଜ ପ୍ରଭେ
କର୍ଯ୍ୟଲେ ଆଶମନ ।

ସହ ନ ପାରି ତା ଦଳନଞ୍ଜ ହୋଇ
ମସ୍ତକା ନୃପତି ସର୍ବେ,
ଅସି କୁମାରକୁ ପଥେ ଅବମିଲେ
ସୁସୁସ୍ଥାରେ ମହାବର୍ଣ୍ଣେ ।

ଏକା ସୁବରାଜ— ହୃଦ୍ରେ ମହାରଣେ
ହାରିଲେ ରାଜାସକଳ,
ମୁରବୀକର୍ଣ୍ଣେ ସଙ୍ଗେ ରଣ କଲେ
ଜିତିବେ କି ଗୁରପଲ ?

ସେମାନଙ୍କ ଶିରେ କାମ ପାଦ ଦେଇ
ପରତାପୀ ଯୁବରାଜ
ବଳେ କରୁଛନ୍ତି, ଜାହାଙ୍ଗୀରରେ
ତମ୍ଭ ରହୁଥିବ ଆଜ ।

ଏ ବାରତା ଶୁଣି ରଘୁ ନୃପମଣି
ଲଭିଲେ ମୁଦା ଅପାର,
ଅକମ୍ପାତେ କେବା ପ୍ରୀତିସ୍ବରଳରେ
ତାଳିଦେଲା ସୁଧାଧାର ।

ଅମାତ୍ୟଗଣଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଇ ବେଗେ
ନଗର ମଣ୍ଡନ ପାଇଁ,
ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ କହିଲେ ଶୁଭସମାବ୍ଦର
ଅନୁଭବନକୁ ପାଇ ।

ସୁଖ-ସୁଖୀ ସୀମା ନ ରହୁଲୁ ତାହା
 ଶୁଣି ମହାବୀଣୀଙ୍କର,
 ଆତପତାପିତ ଜନ ଶିରେ କକା
 ପଡ଼ିଲୁ ତିରି-ନର୍ଦ୍ଦର ।

ସେ ବାରତା ପୁଣି ବଦୋଷିତ ହେଲୁ
 ନଗରେ ସାହା କି ସାହା,
 ସୁରବାସୀଙ୍କର ଅନନ୍ଦରେ ଆଉ
 ଇନ୍ଦୁଣୀ ରହୁଲୁ ନାହିଁ ।

ଅଯୋଧ୍ୟା ନଗର ହୋଇଗଲୁ ସ୍ତବ୍ଧ
 ଅନନ୍ଦ-ବୌଦ୍ଧମୟ,
 ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖେ ବଦୋଷିତ ହେଲୁ
 ଜୟ ଯୁବରାଜ ଜୟ ।

ଏ ବାରତା ଶୁଣି ସାମନ୍ତସକଳ
 ମହାତ୍ମୟର ଦେଖାଇ,
 ସମବେତ ହୋଇ ଗଲେ କୁମାରକୁ
 ପାଲେଟି ଆଣିବା ପାଇଁ ।

ଅଗତ ସାମନ୍ତ— ମଣ୍ଡଳେ କୁମାର
 ହୋଇଣ ଅଭିନନ୍ଦିତ,
 ସାମରିକ କଥା କହୁ କହୁ ତାଙ୍କୁ
 ପୁରେ ହେଲେ ବସନ୍ତ ।

ସୁରବାସୀଙ୍କର ନୟନରେ ଦେଇ
 ପ୍ରଦୁର୍ଲ୍ଭ ଅହାଲଦ,
 କଥୁ ସଙ୍ଗେ ଯାଇ ଭକ୍ତରେ ବନ୍ଦଲେ
 ଜନକ ଜନନୀ ପାଦ ।

ଦୁଃଖୀ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଦୁଃଖ-କର୍ତ୍ତବ୍ଧି,
 ବାହାରିମାନ ଭୂରକ,
 ଦୟା-ରହସ୍ତୁଣ୍ଡ ହୃଦ-ପ୍ରାସାଦରେ
 ହେଉଥାଏ ନିନାଦିତ ।

ପ୍ରଜା-ଉପକାର କାରଣେ ସଞ୍ଚିତ
 ଭଣ୍ଡାରଟି ଶିଳାଙ୍କର,
 ବଞ୍ଚକ ବଞ୍ଚନା— କଥାରେ ନ ଯାଏ
 କପଦ୍ ଏକମାତର ।

ଭୋଗାସକ୍ତ ନୋହୁଁ ସଦା ଜାଗରତ
 ପ୍ରଜାଙ୍କ ହୃଦୟାଧିନେ,
 ପ୍ରଜା-ସୁଖ ଦେଖି ଅପେ ମହାସୁଖୀ
 ହେଉଥିଲେ ସ୍ବଚ୍ଛମନେ ।

ରଘୁ-ବିରହତ ରଘୁସ୍ତୋତ୍ର—
 ପାଳିତ ପରଜାଗଣ,
 ଅଜ୍ଞ ବାକ୍ସରେ ରଘୁଙ୍କ ବିରହ
 କରଦେଲେ ବସ୍ତରଣ ।

ସର୍ବେ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠେ ଘୋଷୁଥାନ୍ତି ସଦା
 ଅଜ୍ଞଙ୍କ ନିର୍ମଳ ଯଶ,
 ନିନ୍ଦୁଥିଲେ ଏକା । ଆଶ୍ରୟାଭୀନରୁ
 ଆଲସ୍ୟ ସର୍ବ ରାସସ ।

ଲମ୍ପଟ୍ୟ ଚଉର୍ଦ୍ଧା ଆଦି ସ୍ଥାନବୃତ୍ତି
 କୃତ୍ରିମ ରୂପ ଦେଖାଇ,
 ଅଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଜନ— ମାନସକୁ କେବେ
 ଭୁଲାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଉତ୍କଳପ୍ରଜାପାତ୍ର

ଅଜ୍ଞ କରୁ ସଂସ୍ଥାପନ,

ଦମନ-ପ୍ରଣୟ— ବାଳାସରେ ସୁଖେ

ସମୟ କଲେ ସାପନ ।

କେତେକାଳ ପରେ ଉଦ୍‌ମଣିଙ୍କର

ହୋଇଣ ଗର୍ଭସ୍ଥାବ,

ସଥାସମୟରେ ଜାତ ହେଲେ ଏକ

ସୁନ୍ଦର ନବ ବୃକ୍ଷ ।

ଦଶଦଶେ ରଥ ଗମିବ ଏହାର

ରଜା ଏହା ଭୁବି ମନେ,

ଦଶରଥ ନାମେ ଶ୍ୟାମ ହେଉ ସୁତ

ବୋଉଲେ ବିଶ୍ୱଭବନେ ।

ଶୁକ୍ଳେ ଶଶିକଳା । ପ୍ରାୟେ ଦନ୍ତ ଦନ୍ତ ।

କୁମାର ହେଲେ ବନ୍ଧିତ,

ବୁଦ୍ଧ ହେଉଥାନ୍ତି ଜନକ ଜନନୀ

ଅବଶ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ।

ଧରଣୀ-ରାଣୀର ସେବା ଅର୍ଥେ ଆସି

ବସନ୍ତ ପ୍ରବେଶ ହେଲା,

ଲେଖକ କୋମଳ ପଣ୍ଡା-ଭୁବନେଶ୍ୱର

ଆଉ ତହିଁ ମଣ୍ଡିଦେଲା ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀଚଣ୍ଡର ଲତା ଅନନ୍ତବଳୀ କୁ

ପିତା ସତ୍ୟରେ ଯାହା,

ମଣ୍ଡିଦେଲ ଶିରେ ନବ ବିକାଶିତ

ମଞ୍ଜୁଳ ବୃକ୍ଷମରାଜ ।

ରଜନୀରେ ଦିଏ ଲମ୍ବାଇ ହୁଦଂସେ
ହୃମବନ୍ଧୁ-ମୋତିମାଳୀ,
କର ପ୍ରସାରି ସା ହରି ନେଉଥାନି
ପ୍ରଭାତରେ କରମାଳୀ ।

ଦକ୍ଷିଣସାଗର— ତରଙ୍ଗ-ଶୀତଳ—
ସିନ୍ଧୁ-ଶୀତ-ମୃଦୁ-ବାଜେ,
ମଲୟ-ଶବ୍ଦ ସୁଗନ୍ଧ କି ହରି
ବଞ୍ଚିଥାଏ ମହାଜାହେ ।

ବାଇଲେ ସଙ୍ଗୀତ ମଧୁଦତ୍ତ ମଧୁ—
 କହଣ ମଧୁରସ୍ବଦେ,
 ବିନ ଉପବନ ମଧୁରତ ହେଲା
 କଳକଣ୍ଠ କଳରାବେ ।

[illegible][illegible]

ସେ ଦିବ୍ୟ କୁସୁମ— ହାର ଦରଶନ
ମାତେ ଇନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳର,
ପ୍ରୀତି-ବିହଙ୍ଗମ ଭଜିଲୁ, ତହିଁ
ପଞ୍ଚଲ ଧରା ଉପର ।

ହିନ୍ଦୁମାନ ତରୁ ପରାସ୍ତେ ଭୂମିରେ
 ପଡ଼ିବାରୁ ପ୍ରାୟ ଛାୟା,
 ଛାନ୍ଦିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ନୃପତି
 କାୟା ସଙ୍ଗେ ଯଥା ଶୟା ।
 କିଛିକ୍ଷିଣେ ଛାନ ଲଭି ନରପତି
 ପାର୍ଶ୍ବଦି ଯତନରେ,
 ସବୁସ୍ଥେ ଦେଖିଲେ, ଛାନ ନାହିଁ ପ୍ରାଣ—
 ସଙ୍ଗେନି ଅପଘନରେ ।
 ଝଟକନ୍ନାଟକ— ତହିଁ ଦୃଶ୍ୟପତି
 ନିଷ୍ପ୍ରଭ ନରଦିଗୟ,
 ଅକସ୍ମାତେ କିବା ହୋଇଗଲା ହେମ—
 ପ୍ରତିମା ପାରଦମୟ ।
 ସପ୍ତମେ ଭରେ କର ପକାଇଲେ
 ଲଗିଲା ଅତି ଶୀତଳ,
 ଅନାଦୃତ ହାନେ ଥିଲେ ଯଥା ଶୀତ
 ନିଶାନ୍ତେ ଲୋହଶାବଳ ।
 ଦେଖିଲେ ବଦନ— ମଣ୍ଡିଲେ ନାହିଁ ତ
 ପୂର୍ବତନ ସ୍ବଚ୍ଛଦ,
 ମୁକ୍ତ ଶୈଳ— ରଞ୍ଜିତ ନୟନ
 ଚନ୍ଦ୍ର ଭଲ ପାଣ୍ଡୁର ।
 ନାସିକାରେ କର ନିବେଶି ଦେଖିଲେ
 ନ ଅସର ପ୍ରାଣବାୟୁ,
 କୋଳେ ଧରି ଉଠେ ବଳପିଲେ ଶୋକ
 ସମ୍ବର ନ ପାରି ଆଉ ।

ଆହା ବରାଜନେ ସରଳ-କୋମଳ—

ହୃଦୟା ସୁଦୟାବତ !

ଛାତିରୁ କେଉଁ ଅପରାଧ ଦେଖି

ହୋଇଣ ନିଷ୍ଠୁରମତି ।

କେତେ ଅପରାଧ କରି ସଖି ! ଦିନେ

ଦେଖି ନାହିଁ ତୋର ମାନ,

- ଦିନେ ତୋ ମୁଖରୁ କର୍କଶ ବଚନ

ପାଇ ନାହିଁ ମୋର କାନ ।

କଳନାଦି-ଗାଣା— ଚର୍ବଣବର୍ଦ୍ଧକର

ବଚନ ନ କହି ପଦେ,

ଗଲୁ ନିମଜ୍ଜାଇ— ଦେଇ ଶୋକମୟ

ଦୁସ୍ତର ଘୋର ବପଦେ ।

ଦୟା ଉପାଦାନେ ଗତା ହୋଇଅଛି

ପ୍ରୟେ ତବ କଳେବର,

ପ୍ରେମ-ରସାଣରେ ରସାଣି ଦେଇଛି

ତଦୁପରି ବେଦବର ।

କଟିନ ହୃଦୟ ଜାଣି ଅବା ମୋତେ

ହୋଇଅଛି ବରାଜଣୀ,

କଟିନ ହେଲେ ହେଁ କୁଳଶକୁ କେବେ

ଛାଡ଼ଇ କି ସୌଦାମିନୀ ?

ଉଠ ଉଠ ଧରେ ପକ୍ଷଜନୟନ,

ନେହ ଉନ୍ମୀଳନ କର,

ନଗନ ଦୁଃସହ ସନ୍ତାପକୁ ମୋର

ପାୟୁଷଦୃଷ୍ଟିରେ ହର ।

କୌତୁକେ କୁସୁମ ବସାବତ୍ସ ହୋଇ
 ପ୍ରେମଖେଳ ଖେଳିବାର,
 ସୁଦୃଢ଼ପଥେ ପଡ଼ି ହୃଦୟ କରଣି
 ହେଉଅଛି ବାରମ୍ବାର ।
 ଅଳେଖପୁରକ ରହସ୍ୟ ତହିଁ
 କରଇ ତମିର ନାଶ,
 ଉଠୁଥାଏ ସେଇଁ ପୁରେ ଅବିରତେ
 ଅଗ୍ନିରୁ ଧୂପର କାସ ।
 ତହିଁ ଗଜଦନ୍ତ ନିର୍ମିତ ପଲଙ୍କ
 ଦୁର୍ଘ ଫେନନର ଶଯ୍ୟା,
 ଶରତଦୋଷମ ଉପାଧାନ ଦେଇ
 ହୋଇଥାଏ ସାହା ସଜା ।
 ତାହା ତେଜି ଆଜି ଶୁଣାନେ ଶୋଇବୁ
 ପ୍ରକୃଳିତ ଚିତାକୋଳେ,
 ସେ ଶ୍ଵାସ ଛବି ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ ଆସି
 ନାଚୁଥିବ ମୋର ଡୋଳେ ।
 ଏଥୁ ବଳି ବଢ଼େ ହୃଦ-ବିଦାରଣୀ
 କି କଥା ଅଛି ଅଧିକ
 ଏତେବେଳଯାଏ ଫାଟି ନାହିଁ ମୋର
 ପାଖାଣ-ହୃଦୟ ଧିକ ।
 କେ ଭାଇବ ବାଣୀ— ଝଙ୍କାର ମିଶ୍ରିତ
 ପ୍ରେମ-ସୁଧାମୟ ଗୀତ ?
 କାହା ସଙ୍ଗେ ବସି ଉତ୍ତାପେ କରବି
 ମନୋହର ସୁସଙ୍ଗୀତ ?

ସକଳ ବିଷୟ— ବଳାସରେ ମୋତେ

ଦିଅଇ ତୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି,
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗଭୀର ଦୁଃଖ-କୃପଗର୍ଭେ
ପେଲିଦେଇ ଗଲୁ ତଳି ।

ହୃମଦର କଳା— ସୁଦୋମଳ ରୁଚି

ଅଳ୍ପ ବୟସ କୁମର,
କେତେ ବ୍ୟାକୁଳତ ହେଉଥାଉ ତିଳେ
କୋଳରୁ ହେଲେ ଅନ୍ତର ।

ଆଜି ତାକୁ ଶୋକ— ସ୍ବାତରେ ଭସାଇ

ଛାଡ଼ିଗଲୁ ସଖି କାହିଁ !
ଅଭିନନ୍ଦନଦୟା ସଖୀଗଣଠାରୁ
ମେଲୁଣି ତ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଫୁଲମାଳ ବୁଡ଼ି ବୋଲନ୍ତି, ଅହା କି
ଅଭୁତ ମୋର କପାଳେ,

ପ୍ରିୟ ଗଳାହାର ଗଳା କାଟିବାର
ଶୁଣ କାହିଁ କେଉଁ କାଳେ ?

ଏହିପରି ଏକ ପୁଷ୍ପମାଳ ମୋତେ
ପ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ କଲୁ ଯୋଗ,

ଏହି ପୁଷ୍ପମାଳ ଆଜି ମୋହଠାରୁ
ପ୍ରିୟାକୁ କଲୁ ବଯୋଗ ।

ଏଣୁ ବରୁରଇଁ ସୌଭାଗ୍ୟ ସମୟେ
ସମ୍ପଦରେ ଯାକୁ ଗଣି,

ଅଭାଗ୍ୟ ସମୟେ ସେହି ସୁଖି ହୁଏ
ସବୁ ବିପଦର ଶଶି ।

ଜଳରୁ ଜନମି ପଦ୍ମିନୀ ସୁନ୍ଦରୀ
 ଅରେ ଚନ୍ଦ୍ରଟାଏ ବାସ,
 ସମୟରେ ପୁଣି ସେହି ଜଳକଣା
 ପଦ୍ମିନୀକି କରେ ନାଶ ।

ଅବା କାଳୀ ମୋର ରାଜେନ୍ଦ୍ର-ନନ୍ଦନୀ
 ଅଟେ ଅତି ସୁକୁମାରୀ,
 ପୁଷ୍ପମାଳ ତାକୁ କଠିନ ହେବାରୁ
 ଜୀବନ ଦେଲା ସଂହାର ।

ରାଜା ଶୋକ ବୁଝି ସଂଘେନ କାନ୍ଦିଲେ
 ପାର୍ଶ୍ବର ଭୃତ୍ୟଗଣ,
 ପ୍ରତିଧ୍ବନି-ଛଲେ ଉଦ୍ୟାନ ହୁଁ କହୁଁ
 ଗମ୍ଭୀରେ କଲୁ ରୋଦନ ।

କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ଅଧୋଧା ନଗରୀ
 ବୁଡ଼ିଗଲା ଘୋର ଦୁଃଖେ,
 ହାହାକାର ଧ୍ବନି ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଲା
 ସବିସ୍ମୟେ ଜନମୁଖେ ।

ରାଜମହାଶୟୀ ନିଧନ-ବାରତା
 ଶୁଣି ରାଜବନ୍ଧୁ ଜନେ,
 ରାଜା ସମୀପରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ
 ସଜ୍ଜରେ ବିଷଣ୍ଣ ମନେ ।

ଭଦ୍ରମଣିଙ୍କର ମୃତ କଲେବର
 ରାଜାଙ୍କ କୋଳରୁ ବଳେ
 ନେଇ ଦାହ ଦେଲେ ତଦନାମମିଧ—
 ବରଦତ୍ତ ଚିତାନଳେ ।

ଉଦ୍ୟାନରେ ରହୁ ପ୍ରୟା ପ୍ରେତକାର୍ଯ୍ୟ
ସଥାବଧୁ ସମାପନ,
କରି ନରପତି ବିଷଣୁ ବଦନେ
ସ୍ମରକୁ କଲେ ଗମନ ।

ମଣି ହୁସାଇଲୁ ପଣି ପ୍ରାୟେ ଦୁଃଖେ
ନିଜେ ମନ୍ଦିରେ ରହୁ,
ରମଣୀ-ବରହ— ଅନଳ-ଶଖାରେ
ତହିଁ ଦେଉଥାନ୍ତି ଦହ ।

ଆହାର ବହାର ବଜକାର୍ଯ୍ୟ ଅତି
ମଣିଲେ ଗରଳବତ,
ନିବିଡ଼ ନିର୍ଜନ କାନନ ପ୍ରାୟେ
ପ୍ରଜାତ ହେଲା ଜଗତ ।

ବଜକୁଳସ୍ବରୁ ବଶିଷ୍ଠ ମହତ୍ତ
ସିଦ୍ଧତପା ମହାଜନ,
ଜ୍ଞାନ-ଚନ୍ଦ୍ର ଯାର ଉନ୍ମୀଳିତ ହେଲେ
କରତଳେ ହିଁଭୁବନ ।

ସକାଳ ଘଟନା ନିର୍ମଳେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ
ହୋଇଥାଏ କରପଦ୍ମେ,
ଅବଗତ ହେଲେ ସକଳ ଘଟଣା
ଘଟିଲା ଯା ବଜସଦେ ।

ନୃପତିହୃଦୟ— ଅଜ୍ଞାତ ମୋହ—
ତମସ ନାଶନ ପାଇଁ,
ରଞ୍ଜିତୁଲରବି— ରସ୍ମି ହଲେ ଜଣେ
ଶିଖରୁ ଦେଲେ ପଠାଇ ।

ଉଷିଶେଷ୍ୟ ଅସି ନୃପ ସମୀପରେ
 ପଥାବଧି ସମାହୁତ,
ହୋଇ ମହର୍ଷିଙ୍କ ଉପଦେଶାନଳୀ
 ରାଜନେ କଲେ ବହୁତ ।

ସଙ୍ଗରେ ଘାଟିକ ଥୁବାକୁ ମନୁଷ୍ୟ
ଆମୃତ କଲେ ପ୍ରଭଣ,
କହନ୍ତି ସାହା ଅବହଳଚୟେ
ଶ୍ରବଣ କର ରଞ୍ଜନ !

ସେବୁଡ଼େ ଚରନ ରଚନ ସଦୃଶ
 ପାଗର ପାଗଭୋଷମ,
ଅକଳ୍‌ମଣ୍ଡଲେ ସର୍ବ ବ୍ରଜରଣେ
 ତୁମ୍ଭେ ଏକ। ତୁମ୍ଭ ସମ ।

ମହୋଦଧି ପ୍ରାୟ ଭୁବର ବୁଦ୍ଧସ୍ୟ
ଅନ୍ତେ ଗର୍ଭୀର ଧୀର,
ସାଧାରଣ ଶୈଳ ମୋହି ତାରୁ କର
ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଅଶ୍ରେ !

ଭବେ ଭବିତବ୍ୟଃ ଅବଶ୍ୟ ଘଟଇ,
ନ ହୁଏ କେବେ ଅନ୍ୟଥା,
ମୂଳ ଜନେ ସିନା । ତହୁଁପାଇଁ ବୁଧା
ହୁଦ୍‌ସୋଷଥାନ୍ତି ବ୍ୟଥା ।

ବିଧିବିଧାତବ୍ୟ ବାସନ୍ତ ନ ବୁଝ
 ଘୋର କରିବାର ମନେ,
ପ୍ରାକୃତ ମାନବ ପଶ୍ଚାତ୍ତ ଦୂଷିତ
 ହୁଏତ ଭବାଦ୍ରମ ଜଣେ ।

ନିଆଁସବୁକୁ ଦୂରରେ ରଖାଯାଇଛି ।

ଭାରତୀୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପଣ୍ୟ

ତଟସ୍ଥ ଓ ତତ୍ତ୍ୱମାନ,

ପ୍ରକାଶ ଦ୍ଵରେ

ପ୍ରକାଶ ଅସିଲେ

ଟଳଳ କି ସାହସୀନ ?

କର୍ମସଳ ଘେନି

ଜାଣି ରହୁଛନ୍ତି

ଜୀବଗଣ ବହୁଧାରେ,

ପଳ ଦୁଃଖ ସାରି

ସାଉନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପୁଣି

ବୃତ୍ତକର୍ମ ଅନୁସାରେ ।

ଜୀବନ-ପ୍ରଦୀପ

ଉତ୍କଳୀୟ ଦେବତା

ଅସୁସ୍ଥେଇ ଥିବାପାଇଁ,

ଆୟତ୍ତେ'ର ସ୍ୱରୂପ

ନିଃଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେବେ

କର୍ତ୍ତାଣ ସେ ହୋଇଯାଏ ।

ଅନ୍ତରାଳ ପ୍ରଶ୍ନ

ଦୁଗ୍ଧ ଧନୁ ସେନା

ତୈଳ ଦେବା ଅଧିକାର,

ଅସନ୍ନପାତ୍ରରେ

କଣ୍ଠନ କରନ୍ତୁ

କର୍ମ ଦେଖି ସେ ସାହାର ।

ମର୍ତ୍ତ୍ୟମଣ୍ଡଳରେ

ଜାନମିଲେ ଦିନେ

ଅବଶ୍ୟ ଅଛି ମରଣ,

ସର୍ବସାଧାରଣ କାଳ

ପ୍ରତିନିମେଷରେ

କରୁଛି ଆମ୍ଭ ଦୁରଣ ।

ଧୂଳେ ଶେଷେ ଶେଷେ

ଅମିତଭେଜଣୀ

କସ୍ତୁରୀ-ପଦ୍ମାବତୀ,

ନାମ ମାତ୍ର ଅଛି

ତନୁ ସାରସଂହିତା

ଭୟଙ୍କର ପ୍ରମାଣାନେ ।

ତବ ଦଶେ ଥିଲେ ନୃପତି-ମୁକୁଟ—
 ମଣି ପୁରଞ୍ଜୟ ନାମେ,
 ମରବୋକ ଲଙ୍ଘି ବ୍ୟାପିଥିଲୁ ତାଙ୍କ
 କୀରତି ଅମରଧାମେ ।

ସେହୁ ସଶୋଧନ ବୀରଗଣାବ୍ରଣୀ
 ଅଜ ଏ ମହାରେ କାହିଁ ?
 କାଳର ଅକ୍ଳେଷ ପରାକ୍ରମକୁ ସେ
 ଲଙ୍ଘି ତ ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ଭୁମ୍ଭ ପିତାମହ ଦିଲ୍ଲୀପ ଭୂପତି,
 ପିତା ରଘୁ ମହାବଳ,
 ଦୋହର୍ଣ୍ଣକୁ ଯାର ମଦନା ଶଙ୍କର
 ସେହୁ ଅଛନ୍ତି କି ଅଜ ?

ଚରଣାୟୀ ନୁହେଁ ଶରୀର-ପାଦପ
 ଭବ-ତରଙ୍ଗିଣୀତରେ,
 ପ୍ରାଣ-ମୂଳମାଟି ଯୋତ ହୋଇଗଲେ
 ଭସିଯାଏ କାଳ-ନାରେ ।

କେହୁ ତ କାହାର ନୁହନ୍ତି ସଜନ
 ମାୟାମୟ ଭବ-ହାଟେ,
 ଅପଣା ଅପଣା କରନ୍ତି ସରିଲେ
 ଫେରୁଛନ୍ତି ନିଜ ବାଟେ ।

ଭୁମ୍ଭେ ସାହାପାଇଁ ବଳାପ କରୁଛ
 ଭୁମ୍ଭକୁ ସେ ଭୁଲି ମନୁ,
 ମହାପ୍ରମୋଦରେ ସୁରସ୍ତରେ ଅଛି
 ଭାରି ଅପସରା ତନୁ ।

ଦୁଷ୍ଟର ତପସ୍ୟା । ବହୁଥିଲେ ବନ୍ଦେ

ମହାତପା ବୃଣାନ୍ତି,

ଭଦ୍ର ଆଦେଶରେ ହାରିଣୀ ନାମରେ

ଆସି ଏକ ସୁରବଧୂ,

ବିପ୍ଳବୀ ପାଠକ ଅନନ୍ତବାସୀ

ଦେଖାଇଲୁ ମୁନି ଅଗେ,

ବିଲେକ ମହର୍ଷି “ମଝିଏରେ ମାହୁଷୀ

ହୁଅ ହୁ” ବୋଲିଲେ ଶବ୍ଦେ ।

ମୁନି ଅଭିଷାପେ ପଡ଼ିଲ କଳରା!

ଅତି ଦୁଃଖର କାଳରେ,

କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ

ଜଣାଇଲୁ ମୁନିପଦେ ।

କର୍ମଫଳ ପରି ଉତ୍ତର ଦାୟିତା

କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ ବାହାରକୁ,

ପଞ୍ଚମାସ ୧୯୫୫ ମସିହା

ବାହାରିଲେ ନ ବୁଝଇ ।

ମୁନିଙ୍କ ହୃଦୟ— ପିତୃନୁର ସଦା

ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟର ସୁକୋମଳ,

ବହୁରାବରଣ ମାନ୍ଦ୍ୟ କଠିନ

ଯଥା ନାଭିକେ ନିପତନ ।

ସ୍ୱର-ବନ୍ଧିତାର ବାଦ୍ୟରେ ହେଲା

ଉତ୍ତମ କୃପା ସମ୍ଭାର,

ସାମୁଦ୍ରମୁକତେ କହୁଦେଲେ ତାକୁ

ଶାପଦାଣ ପ୍ରତିକାର ।

ଯେଉଁ ଦିନ ତୋର ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିବ
 ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କୁସୁମ ହାର,
 ସେହୁକ୍ଷଣି ନିଜ ଶରୀର ଲଭିବୁ
 ଭବାବଧୂର ହୋଇ ପାର ।

ବକଶିଲ କୃପା— କଉଶଳିକ ବୀଣ—
 ସରେ ବାଳା-କୁମୁଦିନୀ,
 ଭୁବନ-ଚନ୍ଦ୍ରମା ହେଉ ହୋଇଥିଲୁ
 ତୁମ୍ଭ ଚିତ୍ତବିନୋଦନୀ !

ବୁଲୁଥିଲୁ ବେଳେ ପ୍ରିୟାସଙ୍ଗେ ତୁମ୍ଭେ
 ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୋରଥେ,
 ବାଣୀବିନୋଦନୀ ଦେବୀଙ୍କି ନାରଦ
 ଯାଉଥିଲେ ସ୍ୱରପଥେ ।

ଦୈବଯୋଗେ ବାୟୁ— ବଳେ ଶସି ତାଙ୍କ
 ବାଣୀର-କୁସୁମମାଳା

ଭରେ ପଡ଼ିବାରୁ ଶାପରୁ ମୁକତି
 ଲଭିଅଛି ସ୍ୱରବାଳା ।

ତୁମ୍ଭେ ଏବେ ତାକୁ ଦେଖି ନ ଚିତ୍ତବି
 ସେ ଅବା ଚିତ୍ତବି କାହିଁ,
 ତାହାପାଇଁ କୃପା ଶୋକ କରିବାର
 ତୁମ୍ଭ ପତି ନ ଯୋଗାଇ ।

ଗଲୁ କଥା ଗଲୁ ସ୍ମୃତିପଥୁଁ ତାହା
 ପୋଡ଼ିଦେଇ ମହାମନା,

ଗତ କଥା ସ୍ମର ଶୋଚନା କରିବା
 ନ ଚିନ୍ତାସ୍ତେ ଅଛି ମନା ।

ପ୍ରଜାବଞ୍ଚକ ହେ, ପ୍ରଜାରଞ୍ଜନରେ
 ନିବେଶିତ କରି ମନ,
 ଜଗତରେ ଏକା ଗୁଣାମାନଙ୍କର
 ପରଜା ପରମ ଧନ ।”
 ଏବୁପେ ନୁପକ୍ତ ନାନା ଉପଦେଶ—
 ବାଜେ କରି ପ୍ରନୋଧନ,
 ମେଲଣି ହୋଇଣ ବଣିଷ୍ଟଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ
 ଅଗ୍ରମେ କଲେ ଗମନ ।
 ଗୁଣାଙ୍କ ହୃଦୟ— ପ୍ରାସାଦରେ ସେଇ
 ଜ୍ଞାନ-ଦୀପ ଜାଳି ରଲେ,
 ଲିଭିଗଲା ତାହା ଶୋକ-ଜଳ-ସିନ୍ଧୁ
 ମୋହ-ପ୍ରଭଞ୍ଜନ-ବଳେ ।
 ଶୋକପୀତେନ୍ଦ୍ର ନୃପତିଙ୍କି ହେଲା
 ଦୁର୍ବଳ ମେଦନୀୟର,
 ବୋଧ କଲେ ବିଷ ପରାୟେ ବିଷୟ
 ଦୁଃଖମୟ ଏ ସମାର ।
 କିନ୍ତୁଦିନ ପରେ ଯୋଗ୍ୟ ବୁମାରକୁ
 ଗୁଣେ କରି ଅଭିଷିକ୍ତ,
 ଜାହାନ୍ନା ସରପ ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥାନରେ
 ସାଇ ହେଲେ ଅବସ୍ଥିତ ।
 ସେଠାରେ ମରଣ— ଧର୍ମଶାଳ ତନ୍ତ୍ର
 ତୋଟି ବିସର୍ଜନ କରି
 ଅମରପୁରକୁ ବଳେ କରି ଗଲେ
 ଦବ୍ୟ କଲେବର ଧରି ।

THE SARASWATA PRESS, CUTTACK